Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Czarnieckiego w Nisku

WYMAGANIA EDUKACYJNE Z GEOGRAFII

1. **Wymagania edukacyjne niezbędne do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z geografii.**
2. **Sposoby sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów.**
3. **Warunki i tryb otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z geografii.**

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. *NOWE Oblicza geografii*. Zakres podstawowy. Część 1

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	**na ocenę dostateczną**	**na ocenę dobrą**	**na ocenę bardzo dobrą**	**na ocenę celującą**
2	**3**	**4**	**5**	**6**
I. Obraz Ziemi				
Uczeń: ● dokonuje podziału nauk geograficznych na dyscypliny, ● wymienia źródła informacji geograficznej, ● wyjaśnia znaczenie terminów: *mapa*, *skala*, ● wymienia elementy mapy, ● wymienia rodzaje map, ● omawia i czyta legendę mapy, ● rozpoznaje rodzaje map w atlasie, ● rozpoznaje i rozróżnia rodzaje skal, ● opisuje na podstawie mapy turystycznej dowolny obszar.	Uczeń: ● opisuje przedmiot i cele badań geograficznych, ● wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu, ● wymienia funkcje GIS, ● klasyfikuje mapy ze względu na skalę oraz ze względu na treść, ● porównuje i szereguje skale, ● wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach, ● rozróżnia formy terenu na mapie na podstawie układu poziomic, ● podaje przykłady zastosowania map topograficznych, ● posługuje się mapą hipsometryczną, ● odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii.	Uczeń: ● określa miejsce geografii wśród innych nauk, ● omawia przydatność i możliwości wykorzystania źródeł informacji geograficznej, ● interpretuje dane liczbowe przedstawione w tabelach, na wykresach i diagramach, ● przedstawia przykłady zastosowania różnych rodzajów map, ● stosuje różne rodzaje skal i je przekształca, ● posługuje się skalą mapy do obliczania odległości w terenie, ● rozróżnia ilościowe i jakościowe metody przedstawiania informacji geograficznej, ● podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map, ● wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby terenu na mapach topograficznej i ogólnogeograficznej, ● określa współrzędne geograficzne na mapie.	Uczeń: ● wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych, ● wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie, ● porównuje metody jakościowe i ilościowe prezentacji informacji geograficznej, ● interpretuje zdjęcia satelitarne, ● czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map, w tym topograficznych, ● charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS.	Uczeń: ● podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii, ● przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność, ● omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego, ● wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do uzyskiwania informacji o środowisku geograficznym, ● wyznacza współrzędne geograficzne z użyciem odbiornika GPS.
II. Ziemia we wszechświecie				
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

Wymagania na poszczególne oceny				
● posługuje się terminami: *gwiazda*, *planeta*, *księżyc*, *planetoida*, *meteoroid*, *kometa*, ● wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny, ● wymienia kolejno nazwy planet Układu Słonecznego, ● wyjaśnia znaczenie terminów: *ruch obiegowy*, *wysokość górowania Słońca*, *noc polarna*, *dzień polarny,* ● podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi, ● wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje na mapie świata ich granice, ● posługuje się terminami: *ruch obrotowy*, *czas uniwersalny*, *czas strefowy,* ● wymienia cechy ruchu obrotowego.	● charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię, ● podaje przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku, ● podaje przyczyny zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych, ● wymienia skutki ruchu obrotowego Ziemi, ● wymienia rodzaje czasów na Ziemi, ● wyjaśnia, czym są czas uniwersalny i czas strefowy.	● opisuje ciała niebieskie: planety karłowate, księżyce, planetoidy, meteoroidy, komety, ● rozpoznaje ciała niebieskie na zdjęciach i mapach kosmosu, ● podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego, ● przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi, ● opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi, ● wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi, ● analizuje mapę stref czasowych na Ziemi.	● omawia teorie pochodzenia wszechświata, ● rozpoznaje wybrane gwiazdozbiory nieba północnego, ● omawia powstawanie Układu Słonecznego, ● porównuje cechy budowy planet grupy ziemskiej oraz planet olbrzymów, ● wyjaśnia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku, ● przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi, ● podaje przykłady oddziaływania siły Coriolisa i jego skutki w środowisku przyrodniczym, ● oblicza czas strefowy na podstawie mapy stref czasowych.	● porównuje odległości we wszechświecie i uzasadnia złożoność wszechświata, ● wyjaśnia wpływ zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka, ● wyjaśnia wpływ różnic czasu na życie i działalność człowieka.
III. Atmosfera				
Uczeń: ● wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, ● odczytuje z mapy klimatycznej temperaturę powietrza na Ziemi, ● wyjaśnia znaczenie terminów: *ciśnienie atmosferyczne*, *wyż baryczny*, *niż baryczny,* ● odczytuje z mapy klimatycznej wartości ciśnienia atmosferycznego, ● wskazuje na mapie ciśnienia atmosferycznego rozmieszczenie stałych wyżów barycznych i niżów barycznych na Ziemi, ● wyjaśnia znaczenie terminu *kondensacja pary wodnej*, ● wymienia przyczyny występowania opadów na Ziemi, ● wymienia i wskazuje na mapie obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi,	Uczeń: ● charakteryzuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, ● opisuje na podstawie map rozkład temperatury powietrza na Ziemi w styczniu i w lipcu, ● wskazuje na mapie obszary, w których zaznacza się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza, ● opisuje na podstawie map rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu, ● wyjaśnia przyczyny ruchu powietrza, ● wskazuje na mapie obszary objęte cyrkulacją pasatową,	Uczeń: ● porównuje rozkład temperatury w lipcu i w styczniu na półkuli północnej i półkuli południowej, ● oblicza średnią roczną temperaturę powierza w danej stacji klimatycznej, ● wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza, ● wyjaśnia mechanizm powstawania układów barycznych na podstawie schematu, ● przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego, ● wyjaśnia na podstawie map tematycznych wpływ prądów morskich na wielkość opadów atmosferycznych na Ziemi,	Uczeń: ● wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi, ● wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi, ● opisuje na podstawie schematu globalną cyrkulację atmosfery, ● przedstawia na podstawie mapy synoptycznej i zdjęć satelitarnych prognozę pogody dla danego obszaru, ● uzasadnia znaczenie prognozowania pogody w działalności człowieka na podstawie dostępnych źródeł informacji, ● charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi oraz uzasadnia ich zasięgi,	Uczeń: ● wykazuje na podstawie schematu związek między szerokością geograficzną a rozkładem temperatury powietrza na Ziemi, ● wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i wyższych szerokościach geograficznych, ● podaje przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej, ● wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w

Wymagania na poszczególne oceny				
● wyjaśnia znaczenie terminów: *pogoda*, *prognoza pogody,* ● wymienia elementy pogody, ● ustala warunki pogodowe na podstawie mapy synoptycznej, ● wyjaśnia znaczenie terminów: *klimat*, *strefa klimatyczna*, ● wskazuje na mapie strefy klimatyczne na Ziemi, ● opisuje na podstawie map tematycznych dowolną strefę klimatyczną na Ziemi.	● wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych, ● opisuje na podstawie mapy zróżnicowanie opadów na Ziemi, ● wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych, ● charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej, ● podaje różnicę między pogodą a klimatem, ● wymienia przykłady globalnych zmian klimatu.	● podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu całego roku, ● porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną, ● omawia czynniki klimatotwórcze, ● opisuje na podstawie klimatogramów i mapy stref klimatycznych typy klimatów, ● wykazuje różnicę między klimatem morskim i kontynentalnym, ● wymienia przykłady lokalnych zmian klimatu.	● przedstawia przyczyny i skutki globalnych zmian klimatu.	strefie klimatów równikowych, ● wyjaśnia, na czym polega strefowość i astrefowość klimatów na Ziemi, ● przedstawia przyczyny i skutki lokalnych zmian klimatu.
IV. Hydrosfera				
Uczeń: ● wyjaśnia znaczenie terminu *hydrosfera*, ● podaje charakterystyczne cechy hydrosfery, ● przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata, ● wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki oraz podaje ich nazwy, ● odczytuje z mapy zasolenie powierzchniowej warstwy wód oceanicznych, ● wymienia rodzaje prądów morskich, ● wyjaśnia znaczenie terminów: *rzeka*, *dorzecze*, *system rzeczny*, *zlewisko*, ● wymienia rodzaje rzek, ● wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska, ● wyjaśnia znaczenie terminów: *lodowiec górski*, *lądolód*, *granica wiecznego śniegu.*	Uczeń: ● opisuje cechy fizykochemiczne wód morskich, ● wyjaśnia, czym są prądy morskie, ● przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy, ● opisuje na podstawie schematu system rzeczny wraz z dorzeczem, ● charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczną na poszczególnych kontynentach, ● wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim i lądolodem, ● wymienia części składowe lodowca górskiego, ● wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów.	Uczeń: ● analizuje rodzaje i wielkość zasobów wodnych na Ziemi, ● podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich, ● omawia problem zanieczyszczenia wód morskich, ● uzasadnia zależność gęstości sieci rzecznej na Ziemi od warunków klimatycznych, ● przedstawia sposoby zasilania najdłuższych rzek Europy, Azji, Afryki i Ameryki Północnej i Ameryki Południowej, ● opisuje warunki powstawania lodowców, ● omawia wpływ zaniku pokrywy lodowej na życie zwierząt w Arktyce.	Uczeń: ● objaśnia mechanizm powstawania i układ powierzchniowych prądów morskich, ● omawia na wybranym przykładzie ze świata znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek, ● wyjaśnia przyczyny występowania granicy wiecznego śniegu na różnej wysokości, ● omawia etapy powstawania lodowca górskiego.	Uczeń: ● wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi, ● omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka, ● przedstawia podstawowy podział jezior ze względu na genezę misy jeziornej, ● omawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na środowisko geograficzne.
V. Litosfera. Procesy wewnętrzne				

Wymagania na poszczególne oceny				
Uczeń: ● wyjaśnia znaczenie terminów: *litosfera*, *skorupa ziemska*, ● wymienia warstwy Ziemi, ● wymienia główne minerały budujące skorupę ziemską, ● wymienia podstawowe rodzaje skał występujących na Ziemi, ● wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i je klasyfikuje, ● wskazuje na mapie największe płyty litosfery i ich granice, ● wyjaśnia znaczenie terminów: *plutonizm*, *wulkanizm*, *trzęsienia Ziemi*, ● omawia budowę stożka wulkanicznego na podstawie schematu, ● podaje na podstawie źródeł informacji przykłady wybranych trzęsień ziemi występujących na świecie.	Uczeń: ● podaje cechy budowy wnętrza Ziemi, ● wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi, ● opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał, ● podaje przykłady skał o różnej genezie, ● omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery, ● wymienia produkty wulkaniczne, ● wyjaśnia różnicę między magmą i lawą, ● wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i asejsmiczne.	Uczeń: ● opisuje właściwości fizyczne poszczególnych warstw Ziemi, ● wyjaśnia różnice między skorupą oceaniczną a skorupą kontynentalną, ● charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie, ● rozpoznaje wybrane skały, ● omawia przyczyny przemieszczania się płyt litosfery, ● wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery, ● charakteryzuje formy powstałe wskutek plutonizmu, ● opisuje rodzaje wulkanów ze względu na przebieg erupcji i rodzaj wydobywających się produktów wulkanicznych, ● wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery, ● opisuje przyczyny i przebieg trzęsienia ziemi.	Uczeń: ● opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości, ● omawia zastosowanie skał w gospodarce, ● rozróżnia góry fałdowe, góry zrębowe i góry wulkaniczne, ● opisuje na podstawie schematu powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery, ● wyjaśnia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych, ● wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień Ziemi.	Uczeń: ● wyjaśnia związek budowy wnętrza Ziemi z ruchem płyt litosfery, ● podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie, ● wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, na przykład Himalajów i Andów, ● wymienia przykłady wpływu zjawisk wulkanicznych na środowisko przyrodnicze i działalność człowieka.
V. Litosfera. Procesy zewnętrzne				
Uczeń: ● klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi, ● wyjaśnia znaczenie terminów: *wietrzenie*, *zwietrzelina*, ● wyróżnia rodzaje wietrzenia, ● wyjaśnia znaczenie terminu *kras*, ● wymienia skały, które są rozpuszczane przez wodę, ● wymienia podstawowe formy krasowe, ● wymienia rodzaje erozji rzecznej, ● wymienia typy ujść rzecznych,	Uczeń: ● wymienia czynniki rzeźbotwórcze, ● podaje czynniki wpływające na intensywność wietrzenia na kuli ziemskiej, ● omawia warunki, w jakich zachodzą procesy krasowe, ● odróżnia formy krasu powierzchniowego i krasu podziemnego,	Uczeń: ● charakteryzuje procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja), ● wyjaśnia, na czym polega wietrzenie fizyczne, wietrzenie chemiczne i wietrzenie biologiczne, ● przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych, ● wskazuje na mapie znane na świecie, w Europie i w Polsce obszary krasowe,	Uczeń: ● przedstawia różnice między wietrzeniem mrozowym a wietrzeniem termicznym, ● omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych, ● opisuje przebieg oraz skutki erozji, transportu i akumulacji w różnych odcinkach biegu rzeki, ● analizuje na podstawie schematu etapy powstawania meandrów,	Uczeń: ● wyjaśnia przyczyny zróżnicowania intensywności procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia, ● porównuje skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i

Wymagania na poszczególne oceny				
● wyjaśnia znaczenie terminów: *lodowiec górski*, *lądolód*, ● wymienia rodzaje moren, ● wyjaśnia znaczenie terminów: *abrazja*, *klif*, *plaża*, *mierzeja*, ● wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie, ● podaje czynnik wpływający na siłę transportową wiatru, ● wymienia rodzaje wydm, ● wymienia rodzaje pustyń, ● podaje nazwy największych pustyń na Ziemi i wskazuje je na mapie.	● rozróżnia erozję wgłębną, erozję wsteczną i erozję boczną, ● porównuje na podstawie infografiki cechy rzeki w biegu górnym, środkowym i dolnym, ● wskazuje na mapie największe delty i ujścia lejkowate, ● wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności lodowców, ● omawia proces powstawania różnych typów moren, ● rozróżnia na podstawie fotografii formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów, ● wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza, ● rozróżnia typy wybrzeży na podstawie map i fotografii, ● wymienia formy terenu powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wiatru, ● wyjaśnia na podstawie ilustracji różnice między wydmą paraboliczną a barchanem.	● wyjaśnia, na czym polega rzeźbotwórcza działalność rzek, ● rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek, ● charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie schematu, ● dokonuje podziału form rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i akumulacyjne, ● charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów, ● charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności morza (klif, mierzeja) na podstawie schematu i zdjęć, ● omawia czynniki warunkujące procesy eoliczne, ● omawia warunki powstawania różnego rodzaju wydm.	● opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowca górskiego i lądolodu, ● porównuje typy wybrzeży morskich, podaje ich podobieństwa i różnice, ● opisuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru, ● rozróżnia na podstawie zdjęć formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru.	lądolodów, mórz oraz wietrzenia.
VI. Pedosfera i biosfera				
Uczeń: ● porządkuje etapy procesu glebotwórczego, ● wymienia czynniki glebotwórcze, ● rozróżnia gleby strefowe i niestrefowe, wy stref roślinnych, ● wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych, ● wymienia gatunki roślin charakterystyczne dla poszczególnych stref roślinnych, ● wymienia piętra roślinne na przykładzie Alp.	Uczeń: ● charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie schematu profilu glebowego, ● prezentuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, ● podaje cechy głównych stref roślinnych na świecie,	Uczeń: ● omawia cechy głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, ● charakteryzuje główne typy gleb, ● opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie, ● charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich,	Uczeń: ● charakteryzuje procesy i czynniki glebotwórcze, ● opisuje czynniki wpływające na piętrowe zróżnicowanie roślinności na Ziemi.	Uczeń: ● wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym, ● wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza.

Wymagania na poszczególne oceny				
	• porównuje na podstawie schematu piętrowość w wybranych górach świata.	• podaje wspólne cechy piętrowości na przykładzie wybranych gór świata.		

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. *Oblicza geografii*. Zakres podstawowy. Część 2

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	**na ocenę dostateczną**	**na ocenę dobrą**	**na ocenę bardzo dobrą**	**na ocenę celującą**
2	**3**	**4**	**5**	**6**
I. Zmiany na mapie politycznej				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: *państwo*, *eksklawa*, *terytorium zależne* • wymienia elementy państwa • wymienia wielkie państwa i minipaństwa • określa różnice w powierzchni państw • podaje powierzchnię Polski • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *integracja*, *dezintegracja* • wymienia przyczyny procesów integracyjnych na świecie • wymienia państwa w Europie powstałe po 1989 r. • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • wymienia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wymienia wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw	Uczeń: • podaje przykłady eksklaw i wskazuje je na mapie • wskazuje na mapie wielkie państwa i minipaństwa • określa pozycję Polski w Europie pod względem powierzchni • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • podaje przykłady procesów integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • określa główne cele ONZ • wskazuje na mapie świata miejsca ważniejszych konfliktów zbrojnych w wybranych regionach w XXI w. • podaje definicje wskaźników rozwoju krajów: PKB, HDI • omawia na wybranych przykładach cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego	Uczeń: • podaje przykłady terytoriów zależnych w XXI w. na świecie • odczytuje na mapach aktualny podział polityczny • omawia na przykładach procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • podaje przykłady organizacji międzyrządowych i pozarządowych • podaje przykłady organizacji międzynarodowych, których członkiem jest Polska • omawia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • charakteryzuje wybrane konflikty na świecie w latach 90. XX w. i na początku XXI w. • omawia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw świata	Uczeń: • podaje przykłady krajów nieuznawanych na arenie międzynarodowej • opisuje zmiany, które zaszły na mapie politycznej świata po II wojnie światowej • analizuje przyczyny integracji politycznej, gospodarczej i militarnej na świecie na przykładzie Unii Europejskiej • omawia skutki konfliktów zbrojnych na świecie • ocenia strukturę PKB Polski na tle innych krajów • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju społeczno-gospodarczego	Uczeń: • omawia pozytywne i negatywne skutki integracji politycznej i gospodarczej na świecie • omawia konsekwencje zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów i regionów na świecie

		• omawia składowe wskaźnika HDI na przykładzie Polski • opisuje zróżnicowanie przestrzenne państw świata według wskaźników HDI		
II. Ludność i urbanizacja				
Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności świata i prognozy zmian • porównuje kontynenty pod względem liczby ludności • wymienia najludniejsze państwa na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: *przyrost naturalny*, *współczynnik urodzeń*, *współczynnik zgonów*, *współczynnik przyrostu naturalnego* • opisuje model przejścia demograficznego • wyjaśnia znaczenie terminów: *eksplozja demograficzna*, *regres demograficzny* • wymienia typy demograficzne społeczeństw • wymienia dominujące na świecie modele rodziny • wyjaśnia znaczenie terminu *współczynnik dzietności* • wyjaśnia znaczenie terminów: *ekumena*, *subekumena*, *anekumena* • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności w podziale na przyrodnicze, społeczno-gospodarcze i polityczne • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminu *wskaźnik gęstości zaludnienia* • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie	Uczeń: • przedstawia przyczyny zmian liczby ludności świata • podaje różnice w przyroście naturalnym w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • opisuje fazy rozwoju demograficznego • podaje przykłady państw, w których występują eksplozja demograficzna i regres demograficzny • porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • podaje przykłady państw starzejących się • wymienia modele rodziny i omawia ich występowanie na świecie • podaje wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje ograniczenia w rozmieszczeniu ludności • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia dla wybranego obszaru • wskazuje obszary słabo zaludnione i bezludne • podaje główne przyczyny migracji na świecie • wskazuje na mapie kraje emigracyjne i imigracyjne	Uczeń: • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • wyjaśnia przyczyny różnic między wartością przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • opisuje przyczyny występowania eksplozji demograficznej i regresu demograficznego na świecie • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • wymienia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia zróżnicowanie współczynnika dzietności • analizuje wpływ wybranych czynników na rozmieszczenie ludności na świecie • opisuje bariery osadnicze • omawia cechy rozmieszczenia ludności na świecie • analizuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia na świecie • omawia obszary zamieszkane i niezamieszkane na świecie • omawia współczesne migracje zagraniczne • analizuje saldo migracji zagranicznych na świecie • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji na świecie • omawia strukturę religijną w wybranych krajach	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • analizuje przestrzenne różnice w wielkości wskaźników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na świecie • analizuje przyczyny kształtujące przyrost naturalny w poszczególnych fazach przejścia demograficznego • analizuje i porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach świata • omawia przyczyny i skutki starzenia się ludności na przykładach wybranych regionów świata • określa społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • porównuje współczynnik dzietności w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • przedstawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności świata • dostrzega problemy uchodźców w wybranych państwach • przedstawia konsekwencje zróżnicowania religijnego i kulturowego ludności na świecie • analizuje sieć osadniczą wybranych regionów świata na podstawie map cyfrowych	Uczeń: • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia konsekwencje eksplozji demograficznej i regresu demograficznego w wybranych państwach • analizuje i ocenia zróżnicowanie ludności świata pod względem dzietności w różnych regionach świata • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • omawia skutki ruchów migracyjnych dla społeczeństw i gospodarki wybranych państw świata • analizuje wpływ religii na życie człowieka i na gospodarkę • analizuje przyczyny i skutki urbanizacji wybranych regionów świata • przedstawia zależność między udziałem ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju

• wyjaśnia znaczenie terminów: *imigracja*, *emigracja*, *reemigracja*, *saldo migracji* • przedstawia podział migracji • podaje główne kierunki współczesnych migracji ludności na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu *religia* • wymienia religie uniwersalne • wymienia i wskazuje na mapie główne kręgi kulturowe na świecie • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: *miasto*, *wieś* • wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: *urbanizacja*, *wskaźnik urbanizacji* • wymienia płaszczyzny urbanizacji • podaje fazy urbanizacji • podaje typy zespołów miejskich • podaje różnicę między wsią a obszarem wiejskim • wyjaśnia znaczenie terminów: *wieś*, *obszar wiejski* • wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych • podaje na wybranych przykładach funkcje wsi	• odróżnia uchodźstwo od migracji ekonomicznej • charakteryzuje wielkie religie i wskazuje na mapie obszary ich występowania • przedstawia strukturę wyznaniową w Polsce • omawia płaszczyzny procesu urbanizacji • przedstawia wskaźnik urbanizacji i jego zróżnicowanie w Polsce i na świecie • opisuje fazy urbanizacji • wymienia typy aglomeracji i podaje przykłady w Polsce i na świecie • wymienia czynniki wpływające na rozwój obszarów wiejskich	• przedstawia zróżnicowanie religijne w Polsce • wymienia przyczyny urbanizacji wybranych regionów świata • charakteryzuje typy zespołów miejskich, podaje ich przykłady w Polsce i na świecie oraz wskazuje je na mapie • charakteryzuje obszary wiejskie na świecie • omawia zmiany funkcji współczesnych wsi	• przedstawia gęstość zaludnienia obszarów miejskich na wybranych etapach urbanizacji • wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania poziomu urbanizacji na świecie • wymienia skutki urbanizacji wybranych regionów świata • podaje przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią	
III. Sektory gospodarki. Globalizacja				
Uczeń: • przedstawia podział gospodarki na sektory • wymienia funkcje poszczególnych sektorów gospodarki • wyjaśnia znaczenie terminów: *globalizacja, indeks globalizacji* • wymienia płaszczyzny globalizacji	Uczeń: • omawia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki • opisuje funkcje poszczególnych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest struktura zatrudnienia • wymienia kraje o najwyższym indeksie globalizacji na świecie	Uczeń: • porównuje strukturę zatrudnienia w wybranych krajach w latach 90. XX w. i obecnie • opisuje zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce po 1950 r. • omawia przebieg procesów globalizacji na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej i politycznej	Uczeń: • omawia zmiany w strukturze zatrudnienia ludności Polski na tle krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • wykazuje zależność między wskaźnikiem indeksu globalizacji a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju	Uczeń: • przedstawia przyczyny i prawidłowości zmiany roli sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym w wybranych krajach świata i w Polsce • przedstawia wpływ globalizacji na gospodarkę światową i życie człowieka

			• analizuje skutki globalizacji na przykładzie Polski	
IV. Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo				
Uczeń: • wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wymienia formy użytkowania ziemi • wymienia elementy tworzące strukturę użytków rolnych • wymienia najważniejsze grupy roślin uprawnych i podaje przykłady należących do nich roślin • wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych • wymienia najważniejsze grupy zwierząt gospodarskich i podaje przykłady zwierząt należących do każdej grupy • wyjaśnia znaczenie terminu *pogłowie* • podaje kraje o największym pogłowiu bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecie • wymienia funkcje lasów • wymienia czynniki decydujące o rozmieszczeniu lasów na Ziemi • wyjaśnia, czym jest *wskaźnik lesistości* • wyjaśnia znaczenie terminów: *rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura* • podaje kraje, w których rybołówstwo odgrywa istotna rolę • wymienia najczęściej poławiane organizmy wodne	Uczeń: • przedstawia zróżnicowanie warunków przyrodniczych produkcji rolnej na świecie • omawia formy użytkowania ziemi na świecie i w Polsce • opisuje strukturę użytków rolnych na świecie i w Polsce • omawia czynniki wpływające na rozmieszczenie upraw • przedstawia podział i zastosowanie roślin uprawnych • przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu • wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą • omawia rozmieszczenie lasów na Ziemi • przedstawia rozmieszczenie głównych łowisk na świecie • omawia rozmieszczenie najbardziej eksploatowanych łowisk na świecie • wyjaśnia, czym jest przełowienie	Uczeń: • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie • porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach • opisuje warunki i rejony upraw wybranych roślin oraz ich głównych producentów • dostrzega różnicę między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym • omawia czynniki przyrodnicze wpływające na rozmieszczenie pogłowia zwierząt gospodarskich na świecie • omawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce • przedstawia sposoby wykorzystania lasów na świecie • opisuje wielkość i znaczenie rybołówstwa na świecie • omawia znaczenie akwakultury w gospodarce morskiej świata	Uczeń: • opisuje zróżnicowanie przyrodniczych warunków produkcji rolnej w wybranym kraju lub regionie • omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi na świecie • omawia warunki i rejony uprawy oraz głównych producentów zbóż, roślin przemysłowych, bulwiastych i korzeniowych • omawia uprawę warzyw i owoców oraz używek na świecie • omawia czynniki gospodarcze i religijno-kulturowe wpływające na rozmieszczenie pogłowia zwierząt gospodarskich na świecie • charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowia bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecie • opisuje skutki rabunkowej i racjonalnej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata • omawia wpływ rybołówstwa i akwakultury na równowagę w środowisku	Uczeń: • wyjaśnia zależność poziomu produkcji rolnej od warunków przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na wybranych przykładach • porównuje obecny zasięg wybranych roślin uprawnych z obszarami ich pochodzenia • przedstawia tendencje zmian w pogłowiu zwierząt gospodarskich na świecie • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie • rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody • dostrzega związek między wykorzystaniem zasobów biologicznych mórz i wód śródlądowych a potrzebą zachowania równowagi w ekosystemach wodnych
V. Przemysł				

Uczeń: • wyjaśnia, czym jest *przemysł* • wymienia czynniki lokalizacji przemysłu • przedstawia działy przemysłu high-tech • wyjaśnia znaczenie terminów: *industrializacja*, *dezindustrializacja*, *reindustrializacja* • podaje przykłady procesów dezindustralizacji na świecie • wymienia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • wymienia główne surowce energetyczne i przykłady ich wykorzystania • wymienia największych na świecie producentów surowców energetycznych • wyjaśnia, na czym polega *bilans energetyczny* • podaje największych producentów energii elektrycznej • wymienia rodzaje elektrowni wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych • wymienia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej	Uczeń: • przyporządkowuje rodzaj lokalizacji przemysłu do zakładów przemysłowych • podaje cechy przemysłu tradycyjnego i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy przemysłu high-tech i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji • podaje różnicę między industrializacją a reindustrializacją • omawia odnawialne źródła energii • opisuje nieodnawialne źródła energii • przedstawia strukturę produkcji energii na świecie • podaje zalety i wady elektrowni cieplnych i jądrowych • omawia zalety i wady wybranych elektrowni odnawialnych • wskazuje na mapie państwa posiadające elektrownie jądrowe • przedstawia wielkość produkcji energii elektrycznej wytwarzanej w elektrowniach jądrowych	Uczeń: • analizuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu na świecie • omawia stopień zależności lokalizacji przemysłu od bazy surowcowej i podaje przykłady tej zależności • porównuje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii • omawia przyczyny i skutki dezindustrializacji • podaje przykłady przejawów reindustrializacji w Polsce i wybranych krajach Europy • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na świecie • przedstawia zmiany w bilansie energetycznym Polski w XX w. i XXI w. • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • opisuje zmiany w produkcji i w zużyciu energii elektrycznej na świecie • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie	Uczeń: • omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych działów przemysłu • omawia znaczenie przemysłu high-tech na świecie • omawia przyczyny i przebieg reindustrializacji • omawia przemiany przemysłu w Polsce w XX w. i XXI w. • omawia skutki rosnącego zapotrzebowania na energię • opisuje strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni na świecie, w wybranych krajach i w Polsce	Uczeń: • przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu • ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia ludności • uzasadnia rolę procesów reindustrializacji na świecie, w Europie i w Polsce • przedstawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • analizuje wpływ struktury produkcji energii elektrycznej na bezpieczeństwo energetyczne państwa i środowisko geograficzne
VI. Usługi				
Uczeń: • klasyfikuje usługi • omawia usługi podstawowe i wyspecjalizowane • wyjaśnia znaczenie terminów: *transport*, *infrastruktura transportowa* • przedstawia podział transportu • wymienia elementy infrastruktury • wyjaśnia znaczenie terminu *łączność* • przedstawia podział łączności	Uczeń: • porównuje strukturę zatrudnienia w usługach w Polsce ze strukturą zatrudnienia w wybranych krajach • omawia czynniki rozwoju transportu • wymienia zalety i wady różnych rodzajów transportu • przedstawia rozwój telefonii i jej zróżnicowanie na świecie	Uczeń: • charakteryzuje poszczególne rodzaje transportu i ich uwarunkowania • opisuje sieć transportu na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • omawia spadek znaczenia usług pocztowych i rozwój telekomunikacji komputerowej	Uczeń: • wyjaśnia znaczenie poszczególnych rodzajów transportu w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • przedstawia prawidłowości w zróżnicowaniu dostępu do internetu na świecie • opisuje rolę łączności w światowej gospodarce	Uczeń: • przedstawia uwarunkowania rozwoju różnych rodzajów transportu w wybranych państwach świata i w Polsce • omawia znaczenie łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym

• wyjaśnia, czym są gospodarka oparta na wiedzy, kapitał ludzki, społeczeństwo informacyjne • wymienia czynniki wpływające na rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *handel międzynarodowy* (*zagraniczny*), *eksport*, *import*, *bilans handlowy państwa* • podaje przykłady państw o dodatnim i ujemnym saldzie handlu międzynarodowego • wymienia najważniejsze produkty wymiany międzynarodowej • podaje największych światowych importerów i eksporterów • wyjaśnia znaczenie terminów: *turystyka*, *atrakcyjność turystyczna*, *walory turystyczne*, *infrastruktura turystyczna* • podaje państwa świata najliczniej odwiedzane przez turystów • wymienia państwa o największych wpływach z turystyki zagranicznej	• wymienia cechy społeczeństwa informacyjnego • omawia zróżnicowanie dostępu do usług bankowych na świecie • przedstawia zróżnicowanie salda handlu międzynarodowego w wybranych państwach • podaje czynniki wpływające na strukturę towarową handlu zagranicznego państw • wymienia negatywne skutki rozwoju handlu międzynarodowego • wyjaśnia znaczenie terminów: *walory turystyczne*, *infrastruktura turystyczna*, *dostępność turystyczna*	• podaje cechy gospodarki opartej na wiedzy • omawia rolę władz w gospodarce opartej na wiedzy • porównuje dostęp do internetu w gospodarstwach domowych w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej • omawia zróżnicowanie usług edukacyjnych na świecie • opisuje kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • przedstawia strukturę handlu zagranicznego Polski • charakteryzuje główne regiony turystyczne świata	• omawia rozwój innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy w Polsce • omawia znaczenie usług edukacyjnych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rosnącą rolę usług finansowych na świecie • omawia rolę giełdy w systemach finansowych i gospodarkach państw • opisuje zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze walory turystyczne wpływające na atrakcyjność turystyczną wybranych regionów świata	• omawia przejawy i skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • omawia znaczenie usług edukacyjnych i finansowych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia znaczenie handlu w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rozwój turystyki i jej wpływ na gospodarkę państw i na jakość życia mieszkańców regionów turystycznych
VII. Wpływ człowieka na środowisko				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu *antropopresja* • podaje przykłady zagrożeń dla środowiska przyrodniczego, wynikających z działalności człowieka • wymienia filary zrównoważonego rozwoju • podaje źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • wymienia typy smogu • wymienia gazy cieplarniane oraz główne źródła ich emisji	Uczeń: • omawia zasady i filary zrównoważonego rozwoju • wymienia inne przykłady wpływu działalności człowieka na atmosferę (globalne ocieplenie, kwaśne opady, dziura ozonowa) • omawia zasoby wody na Ziemi i ich wykorzystanie • podaje przyczyny deficytu wody na świecie • przedstawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko	Uczeń: • podaje przykłady nieracjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • opisuje smog typu londyńskiego i smog typu fotochemicznego • przedstawia wpływ monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na litosferę i rzeźbę terenu • omawia wpływ kopalń na stosunki wodne • opisuje zmiany krajobrazu wywołane działalnością transportową	Uczeń: • omawia skutki wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze • podaje skutki występowania smogu • przedstawia przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki globalnego ocieplenia • omawia ingerencję człowieka w hydrosferę na przykładzie Wysokiej Tamy na Nilu i zaniku Jeziora Aralskiego • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze	Uczeń: • dostrzega konflikt interesów w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • przedstawia przykłady rozwiązań konfliktu interesów w relacji człowiek – środowisko • proponuje przykłady działań, które sprzyjają ochronie atmosfery • ocenia wpływ inwestycji hydrotechnicznych na środowisko geograficzne • prezentuje na dowolnym przykładzie wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze

• wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego jakie niesie działalność rolnicza • wymienia rodzaje górnictwa • wyjaśnia znaczenie terminu *rekultywacja* • wymienia kierunki rekultywacji terenów pogórniczych • wymienia zanieczyszczenia emitowane przez środki transportu • wyjaśnia znaczenie terminu *pojemność turystyczna* • wyjaśnia znaczenie terminu *krajobraz kulturowy* • wymienia czynniki kształtujące krajobraz kulturowy • wyjaśnia, czym jest degradacja krajobrazu • wyjaśnia znaczenie terminu *rewitalizacja* • podaje przykłady rewitalizacji	• wymienia zagrożenia związane z górnictwem • wyjaśnia, na czym polega rekultywacja terenów pogórniczych • przedstawia wpływ awarii tankowców na środowisko przyrodnicze • wymienia cechy krajobrazu kulturowego terenów wiejskich i miast • wymienia rodzaje rewitalizacji	• wymienia pozytywne i negatywne skutki dynamicznego rozwoju turystyki • omawia degradację krajobrazu rolniczego i miejskiego • omawia przykłady negatywnych zjawisk na obszarach zdegradowanych • opisuje rodzaje rewitalizacji i podaje przykłady	• prezentuje wpływ melioracji na środowisko przyrodnicze na przykładzie Polski i świata • opisuje powstawanie leja depresyjnego • omawia wpływ górnictwa na pozostałe elementy krajobrazu • wyjaśnia wpływ transportu na warunki życia ludności • omawia wpływ dynamicznego rozwoju turystyki na środowisko geograficzne • podaje przykłady zagrożeń krajobrazu kulturowego na świecie i w Polsce • omawia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej	• omawia sposoby ograniczenia wpływu górnictwa na środowisko przyrodnicze • przedstawia możliwości stosowania w turystyce zasad zrównoważonego rozwoju • podaje przykłady działań służących ochronie krajobrazów kulturowych na świecie, w Polsce i w najbliższej okolicy • przedstawia przykłady działań na rzecz środowiska

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny *NOWE Oblicza geografii*. Zakres podstawowy. Część 3

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	**na ocenę dostateczną**	**na ocenę dobrą**	**na ocenę bardzo dobrą**	**na ocenę celującą**
2	**3**	**4**	**5**	**6**
I. Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski				
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

● podaje wartość powierzchni Polski oraz długość granic ● wymienia i wskazuje na mapie państwa graniczące z Polską ● wskazuje współrzędne geograficzne najdalej wysuniętych punktów ● wymienia obszary morskie wchodzące w skład terytorium Polski ● wymienia na podstawie mapy tematycznej jednostki tektoniczne Europy ● podaje przykłady państw europejskich, które leżą w obrębie różnych struktur geologicznych ● przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy ● przedstawia podział surowców mineralnych ● wymienia nazwy surowców mineralnych i ich występowanie w regionie, w którym mieszka ● wymienia cechy ukształtowania powierzchni Polski ● wymienia czynniki wpływające na klimat Polski ● wymienia termiczne pory roku ● podaje na podstawie mapy tematycznej długość okresu wegetacyjnego i jego zróżnicowanie w Polsce ● wskazuje na mapie wybrane rzeki Polski i podaje ich nazwy ● podaje na podstawie mapy główne cechy sieci rzecznej w Polsce ● wymienia największe i najgłębsze jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie ● wymienia na podstawie mapy największe sztuczne zbiorniki wodne w Polsce ● wyjaśnia znaczenie terminu *jeziorność* ● określa położenie Morza Bałtyckiego	● prezentuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego Polski ● przedstawia podział Polski na regiony fizycznogeograficzne i wskazuje te regiony na mapie ● prezentuje na podstawie mapy geologicznej przebieg strefy T–T na obszarze Europy ● podaje przykłady ważnych wydarzeń geologicznych charakterystycznych dla każdej ery ● wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych zasobów surowców mineralnych w Polsce ● wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w regionie, w którym mieszka ● odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski ● wymienia na podstawie mapy zlodowacenia w Polsce i ich zasięgi ● omawia na podstawie map klimatycznych i klimatogramów cechy klimatu Polski ● wymienia masy powietrza kształtujące warunki pogodowe w Polsce ● wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce ● wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce ● wymienia zalety śródlądowego transportu wodnego ● omawia na podstawie map tematycznych rozmieszczenie jezior w Polsce ● wskazuje na mapie ogólnogeograficznej przykłady poszczególnych typów jezior ● omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego ● wskazuje najbardziej i najmniej zasolone rejony Morza Bałtyckiego	● przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski ● wymienia i wskazuje na mapie jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski ● omawia na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej obszaru Polski ● omawia znaczenie gospodarcze głównych zasobów surowców mineralnych Polski ● przedstawia cechy rzeźby terenu Polski i jej pasowy układ ● opisuje na podstawie infografiki formy rzeźby polodowcowej ● omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych i okresu wegetacyjnego w Polsce ● porównuje na podstawie mapy klimatycznej zimowe i letnie temperatury powietrza w Polsce ● przedstawia przyczyny niedoboru wody w wybranych regionach Polski ● opisuje asymetrię dorzeczy Wisły i Odry oraz wyjaśnia jej przyczynę ● porównuje na podstawie fotografii i planów jeziora morenowe i rynnowe oraz podaje ich przykłady ● opisuje funkcje sztucznych zbiorników wodnych ● podaje przyczyny różnego zasolenia wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego ● opisuje florę i faunę Morza Bałtyckiego ● omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego	● opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej cechy charakterystyczne terytorium oraz granic Polski ● omawia na podstawie tabeli i mapy tematycznej główne cechy budowy platformy wschodnioeuropejskiej ● wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce ● omawia wpływ budowy geologicznej na ukształtowanie powierzchni Polski ● charakteryzuje poszczególne pasy ukształtowania powierzchni Polski ● wykazuje wpływ czynników klimatotwórczych na klimat w Polsce ● ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski ● podaje skutki niedoboru wody w wybranych regionach kraju ● omawia główne typy genetyczne jezior ● omawia znaczenie przyrodnicze, społeczne i gospodarcze (w tym turystyczne) jezior i sztucznych zbiorników w Polsce ● ocenia stan środowiska przyrodniczego Bałtyku	● ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski ● charakteryzuje na podstawie informacji z różnych źródeł dowolny makroregion w Polsce ● opisuje na podstawie mapy tektoniczno-geologicznej Europy budowę geologiczną Polski na tle europejskich jednostek geologicznych ● omawia skutki orogenezy hercyńskiej w Europie ● wyjaśnia geologiczne uwarunkowania tworzenia się i występowania surowców energetycznych ● identyfikuje związki pomiędzy budową geologiczną Polski a głównymi cechami ukształtowania powierzchni ● porównuje ukształtowanie powierzchni w pasie nizin i pasie pojezierzy oraz wyjaśnia przyczyny tych różnic ● dokonuje na podstawie informacji z różnych źródeł analizy zasobów wodnych w swoim regionie ● wyjaśnia, dlaczego północna część Polski ma większą jeziorność niż reszta kraju ● omawia działania, które przyczyniają się do poprawy środowiska przyrodniczego wód Bałtyku

● charakteryzuje linię brzegową Morza Bałtyckiego ● wskazuje na mapie główne zatoki, wyspy i cieśniny Morza Bałtyckiego				
II. Ludność i urbanizacja w Polsce				
Uczeń: ● podaje aktualną liczbę ludności w Polsce ● wskazuje na mapie województwa i ich stolice ● wymienia województwa o wysokim i niskim współczynniku przyrostu naturalnego ● podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski ● podaje aktualną wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce ● wymienia na podstawie mapy gęstości zaludnienia regiony silnie i słabo zaludnione ● wymienia obszary o dodatnim i ujemnym współczynniku salda migracji wewnętrznych w Polsce ● wymienia największe skupiska Polonii na świecie ● posługuje się terminami: *aktywny zawodowo*, *bierny zawodowo*, *bezrobotny*, *stopa bezrobocia* ● wyjaśnia znaczenie terminu *współczynnik aktywności zawodowej* ● wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności ● wymienia podstawowe jednostki osadnicze ● posługuje się terminem *wskaźnik urbanizacji* ● podaje nazwy największych miast Polski	Uczeń: ● podaje przyczyny wyludniania się określonych regionów Polski ● wymienia poszczególne szczeble podziału administracyjnego Polski ● oblicza współczynnik przyrostu naturalnego ● porównuje na podstawie wykresu średnią długość życia Polek i Polaków ● podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce ● omawia zróżnicowanie przestrzenne współczynnika salda migracji wewnętrznych w Polsce ● podaje najważniejsze cechy migracji wewnętrznych w Polsce ● wymienia czynniki wpływające na aktywność zawodową ludności ● podaje różnice między miastem a wsią ● prezentuje na podstawie mapy tematycznej przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w Polsce ● wymienia główne funkcje miasta i podaje ich przykłady ● charakteryzuje osadnictwo wiejskie w Polsce	Uczeń: ● omawia na podstawie wykresu zmiany liczby ludności Polski ● analizuje zmiany liczby ludności w miastach i na wsiach ● omawia na podstawie mapy cechy podziału administracyjnego Polski ● analizuje na podstawie wykresu zmiany współczynnika przyrostu naturalnego ludności w Polsce ● podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa ● wymienia główne bariery osadnicze na obszarze Polski ● omawia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce ● wyjaśnia zmiany kierunków migracji wewnętrznych w Polsce ● podaje główne kierunki współczesnych emigracji Polaków ● oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego ● analizuje na podstawie danych statystycznych strukturę zatrudnienia w Polsce ● porównuje strukturę zatrudnienia we własnym województwie ze strukturą zatrudnienia w Polsce ● określa przyczyny bezrobocia w Polsce ● omawia najważniejsze cechy sieci osadniczej Polski ● przedstawia czynniki rozwoju miast ● opisuje współczesne funkcje wsi	Uczeń: ● wyjaśnia przyczyny zmian liczby ludności Polski po II wojnie światowej ● omawia na podstawie mapy zmiany liczby ludności w poszczególnych województwach ● przedstawia konsekwencje zmian liczby ludności Polski ● przedstawia zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego według województw ● omawia przyczyny małej liczby urodzeń w Polsce ● omawia główne cechy struktury demograficznej Polski według płci i wieku ● omawia na podstawie map tematycznych wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce ● przedstawia pozytywne i negatywne skutki migracji zagranicznych Polaków ● analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski w przedziale czasowym ● porównuje na podstawie wykresu współczynnik aktywności zawodowej Polski z wartościami dla wybranych krajów ● wyjaśnia przyczyny zmian struktury zatrudnienia ludności Polski	Uczeń: ● omawia przyczyny zmian liczby ludności w swoim województwie w XXI w. ● prognozuje skutki współczesnych przemian demograficznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju ● wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski ● omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce ● opisuje przykłady wpływu ruchów migracyjnych na rozmieszczenie ludności w Polsce ● wykazuje zależność struktury zatrudnienia od poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów w naszym kraju ● omawia sytuację na rynku pracy we własnej miejscowości (gminie, powiecie) ● określa wpływ przemian społeczno-gospodarczych na procesy urbanizacyjne i osadnictwo wiejskie w Polsce

● podaje przykłady aglomeracji monocentrycznych i policentrycznych w Polsce ● wymienia województwa wysoko i nisko zurbanizowane			● omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia w Polsce ● analizuje wskaźnik urbanizacji w Polsce i podaje przyczyny jego zróżnicowania ● charakteryzuje czynniki wpływające na współczesne przemiany polskich miast ● omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce	
III. Gospodarka Polski				
Uczeń: ● wymienia na podstawie mapy obszary o najkorzystniejszych warunkach dla rozwoju rolnictwa w Polsce ● wyjaśnia znaczenie terminu *rolnictwo ekologiczne* ● wymienia mocne i słabe strony rolnictwa ekologicznego ● podaje liczbę gospodarstw ekologicznych w poszczególnych województwach ● wyjaśnia znaczenie terminów: *system wolnorynkowy*, *prywatyzacja* ● wyjaśnia znaczenie terminu *innowacyjna gospodarka* ● wymienia najważniejsze rodzaje transportu w Polsce ● wyjaśnia znaczenie terminów: *węzeł transportowy*, *terminal transportowy* ● wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce ● wymienia najważniejsze porty handlowe, pasażerskie i rybackie w Polsce ● wymienia towary przeładowywane w polskich portach handlowych ● wymienia walory przyrodnicze i kulturowe Polski ● wyjaśnia znaczenie terminu *infrastruktura turystyczna*	Uczeń: ● przedstawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa w Polsce ● prezentuje na podstawie wykresu strukturę wielkościową gospodarstw rolnych w Polsce ● omawia cechy systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce ● porównuje na podstawie wykresu liczbę gospodarstw ekologicznych oraz powierzchnię ekologicznych użytków rolnych w Polsce ● omawia cechy polskiego przemysłu przed 1989 r. ● omawia zróżnicowanie przestrzenne gęstości dróg według województw w Polsce ● wskazuje na mapie Polski główne drogi wodne – rzeki, kanały ● wymienia warunki rozwoju transportu wodnego ● przedstawia cechy polskiej gospodarki morskiej ● wymienia polskie obiekty znajdujące się na *Liście światowego dziedzictwa UNESCO* ● wymienia główne rodzaje zabytków kultury materialnej i niematerialnej	Uczeń: ● omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce ● analizuje udział i miejsce Polski w produkcji wybranych artykułów rolnych w Unii Europejskiej ● przedstawia przyczyny rozwoju rolnictwa ekologicznego ● podaje przyczyny przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. ● omawia zmiany zatrudnienia w przemyśle według sektorów własności w Polsce ● podaje przyczyny zmian w polskim transporcie ● omawia zróżnicowanie sieci kolejowej w Polsce ● charakteryzuje transport lotniczy w Polsce ● porównuje na podstawie mapy ruch pasażerski w polskich portach lotniczych ● omawia współczesne znaczenie morskich portów pasażerskich w Polsce ● omawia strukturę przeładunków w głównych portach handlowych Polski ● przedstawia czynniki warunkujące rozwój turystyki w Polsce	Uczeń: ● ocenia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa we własnym regionie ● charakteryzuje wybrane regiony rolnicze w Polsce ● wskazuje cele certyfikacji żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce ● charakteryzuje skutki przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. ● omawia na podstawie informacji z różnych źródeł wartość nakładów na działalność badawczo-rozwojową oraz ich dynamikę w Polsce ● przedstawia przyczyny nierównomiernego rozwoju sieci kolejowej w Polsce ● omawia rolę transportu w krajowej gospodarce ● określa rolę transportu przesyłowego dla gospodarki Polski ● charakteryzuje przemysł stoczniowy w Polsce	Uczeń: ● analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na możliwości przemian w rolnictwie Polski ● przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce ● ocenia wpływ przystąpienia Polski do Unii Europejskiej na rozwój przemysłu w naszym kraju ● omawia znaczenie sieci transportu w gospodarce kraju ● opisuje specjalizacje polskich portów morskich ● określa znaczenie lotnictwa w komunikacji krajowej i międzynarodowej ● wykorzystuje mapę do opisania atrakcji turystycznych na wybranej trasie

		● prezentuje na podstawie mapy zagospodarowanie turystyczne w różnych regionach Polski	● przedstawia stan rybactwa i przetwórstwa rybnego w Polsce ● omawia znaczenie infrastruktury turystycznej i dostępności komunikacyjnej dla rozwoju turystyki ● omawia rolę turystyki w krajowej gospodarce ● ocenia walory przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju turystyki wybranego regionu w Polsce	
IV. Stan Środowiska i jego ochrona w Polsce				
Uczeń: ● wymienia źródła zanieczyszczeń powietrza w Polsce ● podaje przyczyny powstawania smogu ● wymienia miasta w Unii Europejskiej najbardziej zanieczyszczone pyłami ● wymienia rodzaje odpadów stanowiące zagrożenie dla środowiska ● wyjaśnia główne motywy ochrony przyrody w Polsce ● wymienia formy ochrony przyrody w Polsce ● podaje na podstawie danych statystycznych liczbę obiektów będących poszczególnymi formami ochrony przyrody	Uczeń: ● przedstawia wielkość emisji ważniejszych zanieczyszczeń powietrza w Polsce ● podaje przyczyny zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych ● wskazuje na mapie przykłady parków narodowych, krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu w Polsce	Uczeń: ● charakteryzuje na wybranych przykładach zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego w Polsce ● przedstawia konsekwencje emisji zanieczyszczeń powietrza ● wymienia przyczyny degradacji gleb ● opisuje walory wybranych parków narodowych ● wymienia proekologiczne działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego	Uczeń: ● wymienia sposoby ograniczenia zanieczyszczenia atmosfery ● analizuje produkcję odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce według województw ● wyjaśnia różnice w sposobie ochrony przyrody w parkach narodowych i rezerwatach przyrody ● wymienia przykłady współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony przyrody	Uczeń: ● wykorzystuje aplikację GIS do analizy stanu zanieczyszczenia powietrza w swoim regionie ● uzasadnia konieczność podejmowania globalnych działań na rzecz ochrony atmosfery

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. NOWE Oblicza geografii. Zakres rozszerzony. Część 1

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	**na ocenę dostateczną**	**na ocenę dobrą**	**na ocenę bardzo dobrą**	**na ocenę celującą**
2	**3**	**4**	**5**	**6**
I. Obraz Ziemi				
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

● dokonuje podziału nauk geograficznych na dyscypliny ● wymienia źródła informacji geograficznej ● wymienia metody badań geograficznych ● wymienia rodzaje wykresów i diagramów ● podaje definicje mapy i skali ● wymienia elementy mapy ● określa rodzaje map ● wyróżnia rodzaje skal ● omawia i czyta legendę mapy ● rozpoznaje rodzaje map ● opisuje dowolny obszar na podstawie mapy turystyczno-topograficznej	● opisuje przedmiot i cele badań geograficznych ● wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu ● konstruuje plan pracy dla wybranego problemu badawczego w zakresie geografii ● wymienia funkcje GIS ● klasyfikuje mapy ze względu na różne kryteria ● porównuje i szereguje skale ● posługuje się podziałką mapy ● wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach ● rozróżnia formy rzeźby na mapie, analizując układ poziomic ● podaje przykłady wykorzystania mapy topograficznej ● odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii	● określa miejsce geografii wśród innych nauk ● omawia źródła informacji geograficznej, ich przydatność i możliwości wykorzystania ● przedstawia podstawowe ilościowe i jakościowe metody badań geograficznych oraz możliwości ich wykorzystania na wybranych przykładach ● opracowuje kwestionariusz ankiety na wybrany temat dotyczący problemu badawczego ● wyjaśnia, na czym polega cyfrowa metoda prezentacji zjawisk GIS ● stosuje wybrane metody kartograficzne do prezentacji cech ilościowych i jakościowych środowiska geograficznego ● interpretuje dane liczbowe przedstawione za pomocą tabeli, wykresów i diagramów ● analizuje źródła kartograficzne oraz formułuje wnioski na ich podstawie ● stosuje różne rodzaje skal i przekształca je ● posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości i powierzchni ● wyróżnia graficzne i kartograficzne metody przedstawiania informacji geograficznej ● posługuje się mapą hipsometryczną ● podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map ● wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby na mapie topograficznej i mapie ogólnogeograficznej ● oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni	● wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych ● wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie ● prezentuje i analizuje cechy środowiska geograficznego za pomocą GIS ● tworzy dokumentację obserwacji terenowych za pomocą odbiornika GPS (smartfona) ● oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni ● porównuje metody jakościowe i metody ilościowe prezentacji zjawisk na mapach ● określa przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym ● interpretuje treść fotografii i zdjęć satelitarnych oraz wskazuje wady i zalety każdego z przedstawionych obszarów ● czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map ● charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS	● podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii ● przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność ● omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego ● dostrzega i określa związki przyczynowo-skutkowe między elementami środowiska na danym terenie na podstawie mapy cyfrowej ● przeprowadza wywiad i opracowuje wyniki z zajęć terenowych ● wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym ● prezentuje przykłady technologii informacyjno-komunikacyjnych i geoinformacyjnych do pozyskiwania, przechowywania, przetwarzania i prezentacji informacji geograficznych ● określa współrzędne geograficzne na mapie oraz z wykorzystaniem GPS

		• orientuje mapę topograficzną w terenie		
II. Ziemia we wszechświecie				
Uczeń: • posługuje się terminami: *planeta*, *księżyc*, *planetoida*, *meteoroida*, *kometa* • wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny • wymienia planety Układu Słonecznego • opisuje teorię heliocentryczną • wyjaśnia znaczenie terminów: *ruch obiegowy*, *wysokość górowania Słońca*, *noc polarna* i *dzień polarny* • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi • wydziela strefy oświetlenia Ziemi i ich granice • wyjaśnia znaczenie terminów: *ruch obrotowy*, *czas uniwersalny* i *czas strefowy* • podaje cechy ruchu obrotowego • podaje parametry fizyczne Słońca • wymienia fazy Księżyca • wymienia rodzaje czasów na Ziemi	Uczeń: • charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię • porównuje teorię heliocentryczną z teorią geocentryczną • opisuje Słońce jako gwiazdę • opisuje cechy ruchu obiegowego Ziemi na podstawie schematu • podaje przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia czas trwania zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych • podaje różnice między horyzontem a widnokręgiem • omawia widomą wędrówkę Słońca nad horyzontem na podstawie schematu • wyjaśnia występowanie faz Księżyca na podstawie schematu • charakteryzuje czas uniwersalny i czas strefowy • podaje nazwy europejskich stref czasowych	Uczeń: • rozpoznaje gwiazdozbiory nieba północnego • podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego • przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi • opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi • przedstawia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi • charakteryzuje zaćmienie Słońca i Księżyca na podstawie ilustracji • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi • analizuje mapę stref czasowych • oblicza czas słoneczny dowolnego miejsca na Ziemi na podstawie różnicy długości geograficznej • omawia czas urzędowy obowiązujący w niektórych państwach • wyjaśnia, czym jest międzynarodowa linia zmiany daty	Uczeń: • wyjaśnia teorie pochodzenia i budowy wszechświata • omawia powstawanie Układu Słonecznego • porównuje cechy budowy planet Układu Słonecznego • omawia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia zmiany wysokości górowania Słońca w różnych szerokościach geograficznych • oblicza wysokość górowania Słońca na dowolnej szerokości geograficznej w dniach równonocy i przesileń • przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi • podaje przykłady i wskazuje skutki występowania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego • wykazuje zależność miejscowego czasu słonecznego od długości geograficznej • oblicza miejscowy czas słoneczny z uwzględnieniem przekraczania międzynarodowej linii zmiany daty	Uczeń: • prezentuje współczesne metody badań kosmicznych i ich znaczenie • przedstawia osiągnięcia naukowców, w tym Polaków, w poznawaniu wszechświata • wykazuje zależność między nachyleniem osi ziemskiej a dopływem energii słonecznej do powierzchni Ziemi • wyznacza współrzędne geograficzne dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocy i przesileń • opisuje przykłady wpływu zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka • opisuje przykłady wpływu różnic czasu na życie i działalność człowieka
III. Atmosfera				
Uczeń: • wymienia główne składniki powietrza atmosferycznego • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • odczytuje z mapy izoterm temperaturę powietrza na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: *średnia roczna amplituda temperatury*	Uczeń: • opisuje zróżnicowanie temperatury i ciśnienia powietrza w przekroju pionowym atmosfery • opisuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • omawia rozkład temperatury powietrza w styczniu i w lipcu na podstawie mapy	Uczeń: • opisuje warstwową budowę atmosfery na podstawie schematu • charakteryzuje zjawiska i procesy zachodzące w różnych warstwach atmosfery • porównuje rozkład temperatury w poszczególnych porach roku na półkuli północnej i półkuli południowej	Uczeń: • opisuje pole magnetyczne Ziemi na podstawie infografiki • wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi • omawia roczny przebieg temperatury powietrza we własnym regionie na podstawie klimatogramu	Uczeń: • omawia znaczenie atmosfery dla życia na Ziemi • wykazuje związek między budową atmosfery a zjawiskami i procesami meteorologicznymi • omawia zjawisko inwersji temperatury powietrza

powietrza, *dobowa amplituda temperatury powietrza* ● wyjaśnia znaczenie terminów: *ciśnienie atmosferyczne*, *wyż baryczny*, *niż baryczny* ● odczytuje z mapy izobar wartość ciśnienia atmosferycznego ● wyznacza kierunki wiatrów względem izobar w wyżu i niżu atmosferycznym ● wskazuje na mapie izobar rozmieszczenie stałych wyżów i niżów atmosferycznych na Ziemi ● wyjaśnia znaczenie terminów: *kondensacja*, *temperatura punktu rosy, jądra kondensacji*, *wilgotność powietrza*, *resublimacja* ● opisuje miary wilgotności powietrza ● wymienia rodzaje opadów atmosferycznych ● wymienia przyczyny występowania opadów na Ziemi ● wymienia i wskazuje na mapie przykładowe obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi ● wyjaśnia znaczenie terminów: *pogoda*, *prognoza pogody*, *mapa synoptyczna* ● określa elementy pogody ● określa z mapy synoptycznej warunki pogodowe ● wyjaśnia znaczenie terminów: *klimat*, *strefa klimatyczna* ● podaje przykład klimatu lokalnego ● wskazuje na mapie główne strefy klimatyczne na Ziemi ● opisuje dowolną strefę klimatyczną na Ziemi na podstawie mapy ● podaje przykłady klimatów astrefowych	● omawia roczne amplitudy temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy tematycznej ● wskazuje obszary, w których zaznacza się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza ● omawia rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu na podstawie mapy ● podaje przyczyny ruchu powietrza ● podaje przykłady obszarów objętych wiatrami stałymi ● wyjaśnia proces powstawania pasatów ● wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych ● opisuje zróżnicowanie opadów na Ziemi na podstawie mapy ● wyróżnia rodzaje frontów atmosferycznych i je omawia ● wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych ● charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej ● wyjaśnia, co to jest klimat lokalny ● analizuje klimatogramy głównych stref klimatycznych ● rozpoznaje strefę klimatyczną na podstawie opisu lub klimatogramu ● podaje cechy klimatu górskiego	● oblicza średnią roczną temperaturę powietrza dla wybranej stacji meteorologicznej ● oblicza średnią roczną amplitudę temperatury powietrza ● wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza ● odróżnia prądy konwekcyjne (wstępujące i zstępujące) od wiatrów ● analizuje powstawanie ośrodków barycznych na podstawie schematu ● omawia krążenie powietrza w ośrodkach barycznych na półkuli północnej i półkuli południowej na podstawie schematu ● wskazuje na mapie obszary występowania wiatrów stałych, okresowych i lokalnych ● przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego ● wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu opadów atmosferycznych na Ziemi ● rozpoznaje rodzaje opadów i osadów atmosferycznych ● odróżnia front ciepły od frontu chłodnego na podstawie ich budowy i towarzyszących im zjawisk atmosferycznych ● przedstawia podstawy prognozowania pogody ● podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu roku ● porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną ● wyjaśnia znaczenie prognozowania pogody dla gospodarki	● oblicza temperaturę powietrza na podstawie gradientu adiabatycznego ● wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi ● wyjaśnia na podstawie schematu, czym jest globalna cyrkulacja atmosferyczna ● wyjaśnia genezę wiatrów stałych, okresowych i lokalnych ● omawia na podstawie klimatogramu wielkość rocznej sumy opadów atmosferycznych we własnym regionie ● opisuje zjawiska towarzyszące ciepłym i chłodnym frontom atmosferycznym ● analizuje mapy synoptyczne i zdjęcia satelitarne w celu przygotowania prognozy pogody ● przedstawia na wybranych przykładach wpływ czynników meteorologicznych i geograficznych na poszczególne elementy pogody ● charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi i uzasadnia ich zasięgi ● rozpoznaje strefę klimatyczną i typ klimatu na podstawie rocznego przebiegu temperatury powietrza i sum opadów atmosferycznych ● wymienia przyczyny i skutki zmian klimatu	● formułuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania rocznej amplitudy temperatury powietrza na Ziemi ● omawia ekstremalne wartości temperatury na świecie ● wskazuje na mapie obszary występowania ekstremalnych temperatur na Ziemi ● wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i w wyższych szerokościach geograficznych ● wyjaśnia przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej ● omawia znaczenie wiatrów stałych, okresowych i lokalnych dla przebiegu pogody ● wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w strefie klimatów równikowych ● omawia charakterystyczne zmiany pogody w czasie przemieszczania się frontów atmosferycznych ● interpretuje meteorologiczne zdjęcia satelitarne ● wyjaśnia przyczyny modyfikujące przebieg stref klimatycznych ● wyjaśnia, na czym polega strefowość klimatów na Ziemi ● wyjaśnia wpływ lokalnych czynników na klimat wybranych regionów ● omawia globalne i lokalne zmiany klimatu, ich przyczyny i skutki

		• omawia czynniki klimatotwórcze kształtujące klimat na Ziemi • wymienia obszary o specyficznym klimacie lokalnym w Polsce • opisuje typy klimatów na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej • wykazuje różnice między klimatem morskim a klimatem kontynentalnym • opisuje klimaty strefowe i astrefowe • wymienia przykłady zmian klimatu		
IV. Hydrosfera				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu *hydrosfera* oraz podaje charakterystyczne cechy hydrosfery • przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata • wyjaśnia, czym różni się morze od oceanu • wymienia rodzaje mórz • wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki i podaje ich nazwy • wymienia cechy wody morskiej • odczytuje z mapy zasolenie wody na podstawie izohalin • wymienia rodzaje prądów morskich • rozróżnia rodzaje pływów morskich • wyjaśnia znaczenie terminów: *rzeka*, *dorzecze*, *system rzeczny*, *zlewisko* • wyróżnia rodzaje rzek • wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska • wymienia podstawowe typy ustrojów rzecznych • wymienia kryteria klasyfikacji jezior • wymienia funkcje sztucznych zbiorników wodnych	Uczeń: • przedstawia bilans wodny na Ziemi i jego zróżnicowanie w różnych warunkach klimatycznych • wskazuje na mapie obszary o deficycie oraz nadmiarze wody • wymienia cechy fizykochemiczne wód morskich • charakteryzuje gęstość wody morskiej • wymienia rodzaje ruchów wody morskiej • przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy • omawia genezę tsunami • wymienia przyczyny powstawania pływów morskich • omawia system rzeczny wraz z dorzeczem na podstawie schematu • charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczną na poszczególnych kontynentach • wymienia rodzaje zasilania rzek • omawia rozmieszczenie jezior na kuli ziemskiej • wskazuje na mapie największe sztuczne zbiorniki wodne • wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim a lądolodem	Uczeń: • analizuje rodzaje i wielkość zasobów wodnych na Ziemi • podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich • oblicza zasolenie wody w procentach • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zasolenia mórz • omawia problem zanieczyszczenia wód morskich • podaje przyczyny występowania poszczególnych rodzajów ruchów wody morskiej • omawia falowanie wiatrowe i przyczyny powstawania fal morskich • charakteryzuje prądy morskie, ich rodzaje oraz rozkład na świecie • omawia skutki tsunami • omawia mechanizm powstawania pływów wskutek oddziaływania Księżyca i Słońca • określa rolę rzek w obiegu wody na Ziemi • omawia przyczyny zróżnicowania sieci rzecznej na Ziemi • opisuje cechy ustrojów rzecznych na świecie • przedstawia uwarunkowania występowania jezior na Ziemi	Uczeń: • przedstawia zróżnicowanie temperatury wód oceanicznych • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania termicznego mórz w układzie pionowym i układzie poziomym • objaśnia mechanizm powstawania powierzchniowych prądów morskich i ich układ • wyjaśnia powstawanie upwellingu przybrzeżnego na podstawie ilustracji • prezentuje ustrój rzeki płynącej najbliżej szkoły • omawia znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek na wybranym przykładzie ze świata • charakteryzuje genetyczne typy jezior • rozpoznaje wybrane typy genetyczne jezior na podstawie planów batymetrycznych • wyjaśnia przyczyny odmiennej wysokości występowania granicy wiecznego śniegu w różnych szerokościach geograficznych • charakteryzuje typy lodowców górskich na podstawie fotografii oraz ilustracji • omawia proces powstawania bariery lodowej i góry lodowej	Uczeń: • wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi • omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka • omawia ruch cząsteczek wody podczas falowania oraz parametry fali na podstawie schematu • omawia mechanizm ENSO i jego wpływ na środowisko geograficzne • wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu • rozpoznaje ustrój rzeczny wybranych rzek świata, Europy i Polski • omawia znaczenie jezior w życiu i działalności człowieka • omawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na środowisko geograficzne • omawia znaczenie gospodarcze wód podziemnych

● wyjaśnia znaczenie terminów: *lodowiec górski*, *lądolód*, *granica wiecznego śniegu* ● wymienia formy występowania lodu na Ziemi ● wymienia typy lodowców górskich ● wskazuje na mapie obszary występowania wód artezyjskich na Ziemi ● wymienia obszary występowania gejzerów	● wymienia części składowe lodowca górskiego ● wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów ● wskazuje na mapie świata obszary występowania wieloletniej zmarzliny ● charakteryzuje rodzaje wód podziemnych na podstawie schematu ● analizuje schemat basenu artezyjskiego ● omawia powstawanie źródeł i ich rodzaje na podstawie ilustracji	● analizuje plany batymetryczne wybranych jezior ● porównuje kształt i głębokość jezior różnych typów ● opisuje warunki powstawania lodowców ● omawia proces powstawania lodu lodowcowego ● opisuje cechy lądolodu Antarktydy i Grenlandii ● omawia warunki powstawania wieloletniej zmarzliny ● klasyfikuje wody podziemne ● charakteryzuje wody artezyjskie i subartezyjskie oraz podaje różnice między nimi ● przedstawia warunki powstawania źródeł ● opisuje typy wód mineralnych	● przedstawia uwarunkowania występowania wód podziemnych ● omawia mechanizm funkcjonowania gejzerów	
V. Procesy wewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi				
Uczeń: ● wyjaśnia znaczenie terminów: *litosfera*, *skorupa ziemska, prądy konwekcyjne* ● wymienia warstwy wnętrza Ziemi ● wymienia główne pierwiastki i minerały budujące skorupę ziemską ● wyjaśnia znaczenie terminów: *skała, minerał* ● wymienia główne rodzaje skał występujących na Ziemi ● wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i klasyfikuje je ● wskazuje na mapie główne płyty litosfery i ich granice, grzbiety śródoceaniczne, strefy subdukcji i ryftu ● wymienia orogenezy w historii Ziemi ● wymienia deformacje tektoniczne ● wyjaśnia znaczenie terminów: *plutonizm*, *wulkanizm*, *trzęsienia ziemi*,	Uczeń: ● opisuje cechy budowy wnętrza Ziemi ● wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi ● podaje różnice między minerałem a skałą ● rozpoznaje minerały skałotwórcze ● opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał ● podaje przykłady skał o różnej genezie ● wskazuje na mapie obszary występowania najbardziej rozpowszechnionych skał ● omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery ● prezentuje typy granic płyt litosfery z wykorzystaniem mapy tematycznej ● wymienia typy genetyczne gór ● podaje przykłady różnych typów genetycznych gór	Uczeń: ● opisuje skład chemiczny i właściwości fizyczne poszczególnych warstw wnętrza Ziemi ● opisuje stopień geotermiczny ● wskazuje różnice między skorupą kontynentalną a skorupą oceaniczną ● charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie ● rozpoznaje wybrane skały ● wymienia przyczyny wzajemnego przemieszczania się płyt skorupy ziemskiej ● omawia procesy spredingu i subdukcji na podstawie infografiki ● wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery ● charakteryzuje typy genetyczne gór i podaje ich cechy	Uczeń: ● opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości ● oblicza temperaturę w głębi skorupy ziemskiej na podstawie stopnia geotermicznego ● przedstawia genezę skał magmowych, osadowych i przeobrażonych ● przedstawia gospodarcze zastosowanie skał ● wyjaśnia mechanizm działania prądów konwekcyjnych ● charakteryzuje powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery na podstawie schematu ● podaje przykłady świadczące o ruchach pionowych skorupy ziemskiej ● opisuje etapy powstawania gór fałdowych i zrębowych	Uczeń: ● wskazuje wpływ budowy wnętrza Ziemi na genezę procesów endogenicznych ● podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie ● wyjaśnia wpływ procesów geologicznych na powstawanie głównych struktur tektonicznych na wybranych przykładach ● wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, np. Himalajów i Andów ● wymienia przykłady wpływu zjawisk wulkanicznych na środowisko przyrodnicze i działalność człowieka ● podczas lekcji w terenie rozpoznaje rodzaje skał

obszary sejsmiczne, obszary asejsmiczne ● odróżnia intruzje zgodne od niezgodnych ● odróżnia wulkany czynne od wygasłych ● wymienia produkty erupcji wulkanicznych ● podaje różnicę między epicentrum a hipocentrum trzęsienia ziemi ● podaje przykłady wybranych trzęsień ziemi występujących na świecie ● wyjaśnia znaczenie terminu *ruchy izostatyczne* ● odczytuje dane z krzywej hipsograficznej ● wskazuje na mapie najgłębsze rowy oceaniczne na Ziemi i podaje ich nazwy ● wyjaśnia znaczenie terminu *skamieniałość przewodnia*	● opisuje warunki powstawania wulkanów na podstawie schematu ● omawia rozmieszczenie wulkanów na Ziemi ● przedstawia rodzaje trzęsień ziemi ● wskazuje na mapie rozmieszczenie obszarów sejsmicznych na Ziemi ● charakteryzuje ukształtowanie poziome i pionowe powierzchni Ziemi ● omawia podział dziejów Ziemi ● omawia etapy powstawania skamieniałości na podstawie schematu	● rozpoznaje na podstawie schematów deformacje tektoniczne ● omawia procesy plutoniczne i podaje ich skutki ● charakteryzuje typy intruzji magmatycznych ● omawia budowę wulkanu ● wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery ● omawia przyczyny trzęsień ziemi ● charakteryzuje skalę Richtera i skalę Mercallego ● przedstawia rozchodzenie się fal sejsmicznych na podstawie ilustracji ● omawia wielkie formy ukształtowania lądów i dna oceanicznego ● wskazuje na mapie batymetrycznej wielkie formy dna oceanicznego ● omawia metody odtwarzania dziejów Ziemi ● przedstawia najważniejsze wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi (fałdowania, transgresje i regresje morskie, zlodowacenia, rozwój świata organicznego) ● rozpoznaje okres geologiczny na podstawie opisu	● omawia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych ● prezentuje typy wulkanów ze względu na przebieg erupcji i rodzaj materiału ● podaje przykłady negatywnych i pozytywnych skutków erupcji wulkanicznych ● wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a rozmieszczeniem wulkanów ● wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a obszarami występowania trzęsień ziemi ● wskazuje negatywne skutki trzęsień ziemi i erupcji wulkanicznych ● omawia wpływ procesów geologicznych na ukształtowanie powierzchni Ziemi ● analizuje tabelę stratygraficzną ● wyjaśnia znaczenie skamieniałości przewodnich w odtwarzaniu dziejów Ziemi ● analizuje oraz interpretuje mapy, odkrywki geologiczne i przekroje geologiczne	● omawia zależność pomiędzy wiekiem orogenezy a wysokością gór ● podaje przykłady skutków występowania procesów izostatycznych ● wykazuje zależność wielkich form rzeźby terenu od budowy skorupy ziemskiej na przykładach ze świata i z Europy ● prezentuje zasady ustalania wieku względnego i wieku bezwzględnego skał oraz wydarzeń geologicznych ● rozpoznaje okres geologiczny na podstawie zestawu skamieniałości przewodnich ● odtwarza wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi na podstawie odkrywki geologicznej i przekroju geologicznego
VI. Procesy zewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi				
Uczeń: ● klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi ● wyjaśnia znaczenie terminów: *wietrzenie*, *zwietrzelina* ● wyróżnia rodzaje wietrzenia (fizyczne, chemiczne, biologiczne) ● wymienia produkty wietrzenia ● wymienia rodzaje ruchów masowych ● wyjaśnia znaczenie terminu *kras*	Uczeń: ● wymienia czynniki wpływające na efekty procesów zewnętrznych ● wymienia czynniki decydujące o intensywności wietrzenia na kuli ziemskiej ● omawia procesy krasowe ● omawia właściwości rozpuszczające wody	Uczeń: ● omawia procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja) ● charakteryzuje zjawiska wietrzenia fizycznego, chemicznego i biologicznego ● przedstawia formy i produkty powstałe w wyniku poszczególnych rodzajów wietrzenia	Uczeń: ● omawia intensywność poszczególnych rodzajów wietrzenia na Ziemi na podstawie schematu ● omawia skutki procesu wietrzenia ● omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych ● omawia skutki ruchów masowych	Uczeń: ● wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia ● omawia skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia ● wykazuje wpływ czynników przyrodniczych i działalności człowieka na grawitacyjne ruchy masowe

● wymienia skały rozpuszczalne przez wodę ● wymienia podstawowe formy krasowe ● wymienia elementy doliny rzecznej na podstawie schematu ● wymienia rodzaje erozji rzecznej ● wymienia typy ujść rzecznych ● wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate ● wyjaśnia znaczenie terminów: *lodowiec górski*, *lądolód* ● wymienia rodzaje moren ● rozróżnia formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów na ilustracji oraz fotografii ● wyjaśnia znaczenie terminów: *abrazja*, *klif*, *plaża*, *mierzeja* ● wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie ● wymienia czynniki wpływające na intensywność rzeźbotwórczej działalności wiatru ● wymienia rodzaje wydm ● wymienia rodzaje pustyń ● podaje nazwy największych pustyń na Ziemi	● odróżnia formy krasu powierzchniowego od krasu podziemnego ● odróżnia terasę zalewową od terasy nadzalewowej ● odróżnia erozje wgłębną, wsteczną i boczną ● wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate ● wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności lodowców ● omawia powstawanie różnych typów moren ● wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza ● rozróżnia typy wybrzeży na podstawie map i fotografii ● wymienia formy terenu powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wiatru ● wyjaśnia różnice między wydmą paraboliczną a barchanem	● omawia rozwój rzeźby terenu powstałej pod wpływem ruchów masowych ● przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych ● przedstawia uwarunkowania tempa rozpuszczania skał ● omawia cechy rzeźby krasowej ● wskazuje na mapie obszary krasowe znane na świecie, w Europie i w Polsce ● porównuje cechy rzeki w biegach górnym, środkowym i dolnym ● rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek ● charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie mapy i zdjęć satelitarnych ● klasyfikuje formy rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i formy akumulacyjne ● charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów ● wymienia czynniki wpływające na tempo cofania się wybrzeży klifowych ● przedstawia proces powstawania mierzei na podstawie schematu ● charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności morza (klif, mierzeja) ● omawia uwarunkowania procesów eolicznych ● omawia warunki tworzenia się wydm	● omawia sposoby zapobiegania ruchom masowych wymienia etapy rozwoju form krasu powierzchniowego ● podaje cechy rzeźbotwórczej działalności rzeki – erozji, transportu, akumulacji – w jej górnym, środkowym i dolnym biegu ● analizuje powstawanie meandrów na podstawie schematu ● opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowców ● charakteryzuje krajobraz młodoglacjalny ● omawia procesy i formy na wybrzeżu stromym ● porównuje typy wybrzeży morskich oraz podaje ich podobieństwa i różnice ● charakteryzuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru ● rozróżnia formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru na podstawie fotografii	● przedstawia przykłady ograniczeń w zakresie zagospodarowania terenu, wynikające z budowy geologicznej podłoża, rzeźby terenu i grawitacyjnych ruchów masowych ● wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych (erozji i akumulacji) na poszczególnych odcinkach rzeki (górnym, środkowym i dolnym) ● opisuje fazy rozwoju zakola rzecznego i powstawanie starorzecza na podstawie ilustracji
VII. Pedosfera i biosfera				
Uczeń: ● wyjaśnia znaczenie terminów: *gleba*, *przydatność rolnicza gleb*, *żyzność, urodzajność*	Uczeń: ● charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie ilustracji profili glebowych	Uczeń: ● przedstawia uwarunkowania powstawania gleb ● omawia podstawowe profile glebowe	Uczeń: ● charakteryzuje czynniki glebotwórcze i procesy glebotwórcze	Uczeń: ● analizuje profil glebowy i rozpoznaje proces glebotwórczy

● rozróżnia gleby strefowe, śródstrefowe i niestrefowe ● rozróżnia podstawowe profile glebowe ● wyjaśnia znaczenie terminu *formacje roślinne* ● podaje nazwy formacji roślinnych ● wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych ● wymienia charakterystyczne gatunki roślinne w każdej ze stref roślinnych ● wymienia piętra roślinne na przykładzie Tatr	● wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych ● podaje charakterystyczne cechy głównych stref roślinnych na Ziemi ● porównuje piętrowość w wybranych górach świata	● omawia cechy głównych typów gleb strefowych, śródstrefowych i niestrefowych ● wyjaśnia różnicę między żyznością a urodzajnością ● opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie ● charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich ● podaje wspólne cechy piętrowości na przykładzie wybranych gór świata	dopasowuje do profili glebowych odpowiednie nazwy gleb ● omawia przydatność rolniczą wybranych typów gleb na świecie ● omawia czynniki wpływające na piętrowe zróżnicowanie roślinności na Ziemi	● wskazuje przyczyny zróżnicowania profili glebowych poszczególnych typów gleb ● wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym ● wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza
Warsztaty terenowe				
Uczeń: ● rozpoznaje ogólną budowę skał w odkrywce geologicznej	Uczeń: ● porządkuje chronologicznie wydarzenia geologiczne w odkrywce geologicznej ● wymienia struktury tektoniczne oraz ich elementy składowe widoczne w odkrywce geologicznej	Uczeń: ● analizuje odkrywkę geologiczną i na jej podstawie wnioskuje o przeszłości geologicznej regionu ● rozpoznaje efekt procesów rzeźbotwórczych zachodzących w miejscu obserwacji terenowych	Uczeń: ● analizuje mapę geologiczną obszaru, na którym są prowadzone zajęcia terenowe, i porównuje ją z informacjami odczytanymi z odkrywki geologicznej ● dokonuje obserwacji procesów geologicznych i geomorfologicznych zachodzących w okolicy miejsca zamieszkania	Uczeń: ● dostrzega prawidłowości dotyczące procesów geologicznych i geomorfologicznych w miejscu obserwacji

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. NOWE Oblicza geografii. Zakres rozszerzony. Część 2

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	**na ocenę dostateczną**	**na ocenę dobrą**	**na ocenę bardzo dobrą**	**na ocenę celującą**
2	**3**	**4**	**5**	**6**
I. Zmiany na mapie politycznej				

Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: *państwo*, *granica państwa*, *enklawa*, *eksklawa*, *terytorium zależne* • podaje różnice w powierzchni wybranych państw na świecie • wymienia największe i najmniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *kolonializm*, *dekolonizacja* • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • wymienia państwa powstałe po 1989 roku i wskazuje je na mapie świata • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • podaje przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wymienia podstawowe wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw • wyjaśnia, czym jest PKB	Uczeń: • wymienia różnice między enklawą a eksklawą • wskazuje na mapie granice oraz stolice wybranych państw • omawia specjalny status Antarktydy • wymienia płaszczyzny integracji państw lub obszarów • wymienia główne cele działalności wybranych organizacji międzynarodowych • wskazuje na mapie świata obszary ważniejszych konfliktów zbrojnych • wymienia czynniki wpływające na rozwój państw • omawia prawidłowości w zróżnicowaniu przestrzennym państw świata pod względem PKB *per capita* • wyjaśnia, czym jest HDI • wymienia kraje o najwyższych i najniższych wartościach HDI	Uczeń: • omawia podział terytorialny mórz i oceanów • podaje przykłady enklaw, eksklaw i terytoriów zależnych na świecie oraz wskazuje je na mapie • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na ludność byłych kolonii oraz jej kulturę • podaje przyczyny procesów dezintegracyjnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX w. • opisuje działalność ONZ • omawia przyczyny współczesnych konfliktów zbrojnych w wybranych regionach świata • opisuje wybrane konflikty zbrojne • omawia przyczyny zwiększania się dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • omawia strukturę PKB według trzech głównych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest wartość dodana brutto (WDB)	Uczeń: • opisuje wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • wskazuje na mapie obszary o nieustalonym statusie • omawia skutki kolonializmu i dekolonizacji • opisuje kształtowanie się mapy politycznej świata do 1989 roku • omawia wpływ przemian społeczno-ustrojowych po 1989 roku na podział polityczny świata • analizuje przyczyny i skutki integracji europejskiej • opisuje tendencje dezintegracyjne w Europie na przykładzie Katalonii • omawia skutki współczesnych konfliktów zbrojnych • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego • omawia prawidłowości przestrzenne w zróżnicowaniu państw świata pod względem PKB i HDI • porównuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego na wybranych przykładach	Uczeń: • opisuje historię utworzenia Sudanu Południowego • omawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na współczesny podział polityczny świata oraz występowanie konfliktów zbrojnych • omawia znaczenie Unii Europejskiej w przemianach społeczno-gospodarczych państw członkowskich • opisuje działalność wybranej organizacji międzynarodowej • omawia wpływ konfliktów zbrojnych na społeczeństwo i gospodarkę państw • opisuje ekonomiczne, demograficzne i społeczne cechy państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego
II. Ludność i osadnictwo				
Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności świata	Uczeń: • omawia różnice w zaludnieniu regionów	Uczeń: • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności w skali globalnej i regionalnej	Uczeń: • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie

• wymienia najludniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: *przyrost naturalny*, *współczynnik urodzeń*, *współczynnik zgonów*, *współczynnik przyrostu naturalnego* • wyjaśnia znaczenie terminów: *eksplozja demograficzna, regres demograficzny* • wymienia etapy rozwoju demograficznego ludności • wyjaśnia znaczenie terminu *współczynnik dzietności* • wymienia typy demograficzne społeczeństw • podaje przykłady państw, których społeczeństwa się starzeją • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności na Ziemi • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminów: *ekumena*, *subekumena*, *anekumena*, *gęstość zaludnienia* • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: *imigracja*, *emigracja*, *reemigracja*, *saldo migracji*, *współczynnik salda migracji* • dokonuje podziału migracji ze względu na zasięg • podaje główne kierunki współczesnych migracji na świecie • wskazuje na mapie przykładowe kraje emigracyjne i kraje imigracyjne • wymienia państwa, które w ostatnim czasie przyjęły najwięcej uchodźców • wymienia odmiany ludzkie	• oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • podaje przyczyny eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna lub regres demograficzny • omawia model przejścia demograficznego • porównuje piramidy wieku i płci sporządzone dla wybranych krajów świata • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • omawia wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • wskazuje obszary największej i najmniejszej koncentracji ludności na świecie • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne przyczyny migracji zagranicznych na świecie • wskazuje na mapie przykłady krajów o dodatnim i ujemnym saldzie migracji zagranicznych • wyjaśnia, czym jest uchodźstwo • opisuje rozmieszczenie odmian ludzkich na świecie • wyjaśnia różnice między narodem a grupą etniczną • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym i etnicznym • wymienia przykłady rodzin językowych	• omawia zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie • opisuje etapy rozwoju demograficznego na wybranych przykładach • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • charakteryzuje typy demograficzne społeczeństw na podstawie piramidy wieku i płci na wybranych przykładach • omawia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika dzietności na świecie • przedstawia uwarunkowania rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje bariery ograniczające osadnictwo i podaje ich przykłady • opisuje różnice w gęstości zaludnienia kontynentów • opisuje migracje wewnętrzne • omawia współczesne migracje zagraniczne i wymienia kraje, do których w ostatnich latach przybyło najwięcej imigrantów • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji w wybranych krajach świata • przedstawia rozmieszczenie państwa o dodatnim i ujemnym saldzie migracji • wskazuje różnice między uchodźstwem a migracjami ekonomicznymi • omawia różnice między mniejszością narodową a mniejszością etniczną • opisuje strukturę narodowościową i etniczną ludności Polski	• analizuje zróżnicowanie przestrzenne współczynnika przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • omawia społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • opisuje zróżnicowanie demograficzne społeczeństw • omawia zróżnicowanie współczynnika feminizacji i współczynnika maskulinizacji na świecie • omawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności na świecie • opisuje problemy uchodźców • omawia przyczyny i skutki migracji zagranicznych na świecie • przedstawia skutki zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na przykładzie wybranego państwa • przedstawia konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie • analizuje zróżnicowanie struktury wykształcenia ludności na świecie • omawia główne założenia wybranych religii • omawia konsekwencje zróżnicowania kulturowego ludności świata • charakteryzuje procesy metropolizacji w wybranych regionach świata • charakteryzuje typy fizjonomiczne miast i podaje ich przykłady • omawia przyczyny wyludniania się obszarów wiejskich na przykładzie Europy	• ocenia skutki wysokiego i niskiego przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • ocenia skutki eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • analizuje i ocenia zróżnicowanie mieszkańców różnych regionów świata pod względem dzietności • omawia konsekwencje starzenia się społeczeństw oraz zróżnicowanie przestrzenne tego zjawiska • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • analizuje skutki migracji w krajach emigracyjnych i w krajach imigracyjnych na przykładzie migracji Ukraińców do Polski w ostatnich latach • analizuje problemy państw o różnej zwartości socjoetnicznej • dostrzega związek między wykształceniem ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje wpływ wybranych religii na życie człowieka i gospodarkę • podaje przykłady wpływu religii na społeczeństwo i gospodarkę w Polsce • analizuje na podstawie map cyfrowych zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie • wyjaśnia różnice między procesami urbanizacji zachodzącymi w państwach o niskim i wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego

• wyjaśnia znaczenie terminów: *rasizm*, *mniejszość narodowa, mniejszość etniczna* • wymienia mniejszości narodowe w Polsce • wymienia przykłady języków urzędowych i języków sztucznych • podaje nazwy najbardziej rozpowszechnionych języków świata • wyjaśnia, czym jest *wskaźnik analfabetyzmu* • wyjaśnia znaczenie terminu *religia* • wymienia wybrane religie świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *kultura*, *krąg kulturowy* • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: *wieś*, *miasto* • wyjaśnia znaczenie terminu *urbanizacja* • wymienia płaszczyzny urbanizacji • wyjaśnia, czym jest metropolia • wymienia funkcje miast • wymienia najludniejsze zespoły miejskie świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *megamiasto*, *megalopolis* • wyjaśnia znaczenie terminów: *obszar wiejski*, *wieś* • wymienia nowe funkcje obszarów wiejskich	• omawia zróżnicowanie językowe ludności świata • wyjaśnia, czym jest wskaźnik skolaryzacji • przedstawia strukturę religijną ludności świata • wymienia trzy wielkie religie uniwersalne • podaje przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym • wymienia główne kręgi kulturowe na świecie • wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych na wsie i miasta • wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych • wyjaśnia, czym jest wskaźnik urbanizacji, oraz przedstawia jego zróżnicowanie na świecie i w Polsce • podaje przykłady miast o różnych funkcjach • wskazuje na mapie najludniejsze zespoły miejskie świata • wymienia formy zespołów miejskich • podaje przykłady megamiast oraz megalopolis i wskazuje je na mapie • omawia udział ludności wiejskiej w całkowitej liczbie ludności danego kraju • opisuje udział obszarów wiejskich w powierzchni kraju • przedstawia czynniki rozwoju obszarów wiejskich na świecie	• przedstawia podział indoeuropejskiej rodziny językowej • omawia przyczyny upowszechniania się wybranych języków na świecie • omawia wartości wskaźnika analfabetyzmu i wskaźnika skolaryzacji w wybranych krajach • opisuje zróżnicowanie religijne ludności świata • omawia strukturę wyznaniową w wybranych państwach i w Polsce • opisuje zróżnicowanie kulturowe ludności świata • omawia fazy urbanizacji i ich przebieg w różnych rejonach świata • omawia i rozpoznaje formy zespołów miejskich na świecie • wyjaśnia zależność między udziałem ludności wiejskiej w całkowitej liczbie mieszkańców a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje nowe funkcje obszarów wiejskich	• wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce • wyjaśnia przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią	• analizuje przyczyny i skutki urbanizacji w wybranych regionach świata • proponuje działania, które mogą zapobiec wyludnianiu się wsi
III. Sektory gospodarki				
Uczeń: • przedstawia podział gospodarki na sektory	Uczeń: • opisuje poszczególne sektory gospodarki i ich funkcje	Uczeń: • omawia strukturę zatrudnienia i strukturę WDB według sektorów	Uczeń: • wyjaśnia, jak zmieniają się struktura zatrudnienia i struktura WDB według sektorów gospodarki wraz	Uczeń: • dostrzega współzależność sektora przemysłowego i usługowego

• przedstawia sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) • wyjaśnia znaczenie terminów: *globalizacja*, *indeks globalizacji*	• przedstawia zmiany znaczenia sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym • omawia wzrost udziału usług w strukturze zatrudnienia wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • wskazuje na mapie kraje o najwyższym i najniższym indeksie globalizacji na świecie • wymienia płaszczyzny globalizacji	gospodarki oraz zmiany tych struktur w czasie w wybranych krajach świata • opisuje zmiany struktury zatrudnienia i struktury WDB według sektorów gospodarki w Polsce • podaje przyczyny zmian znaczenia sektorów gospodarki • wymienia przykłady działalności znajdujących się na pograniczu sektorów gospodarki • przedstawia przejawy globalizacji na płaszczyznach: gospodarczej, społecznej i politycznej	z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • klasyfikuje działalność gospodarczą według PKD • omawia pozytywne i negatywne skutki globalizacji na przykładzie Polski	• przedstawia wpływ globalizacji i rozwoju technologii na zmiany w zatrudnieniu oraz przemiany wewnątrzsektorowe
IV. Rolnictwo				
Uczeń: • wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wymienia formy użytkowania ziemi • podaje rodzaje terenów tworzących strukturę użytków rolnych • wymienia kryteria podziału rolnictwa • wymienia typy rolnictwa • wskazuje na mapie główne regiony rolnicze na świecie • wymienia główne cechy rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego • wyjaśnia znaczenie terminu *GMO* • wymienia państwa, w których uprawia się rośliny modyfikowane genetycznie • wymienia główne rośliny uprawne • wymienia głównych producentów ryżu, pszenicy i ziemniaków na świecie • wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą zwierząt • wymienia typy chowu zwierząt	Uczeń: • określa udział użytków rolnych w powierzchni kraju w wybranych państwach • opisuje zróżnicowanie struktury użytków rolnych w wybranych krajach • omawia strukturę użytkowania ziemi i strukturę użytków rolnych w Polsce • wyjaśnia, na czym polega intensywność produkcji rolnej • wskazuje główne różnice między rolnictwem ekstensywnym a rolnictwem intensywnym • omawia czynniki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego • przedstawia zasady rolnictwa ekologicznego • dokonuje podziału roślin uprawnych ze względu na cechy biologiczne • podaje przykłady zastosowania wybranych roślin uprawnych • omawia różnice między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym	Uczeń: • opisuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • porównuje strukturę użytków rolnych w Polsce ze strukturą użytków rolnych w wybranych krajach • omawia typy rolnictwa na świecie • analizuje różnice między rolnictwem intensywnym a rolnictwem ekstensywnym • wykazuje różnice między rolnictwem uprzemysłowionym a rolnictwem ekologicznym oraz przedstawia ich wady i zalety • omawia areał upraw GMO • opisuje rozmieszczenie i wielkość produkcji ważniejszych upraw na świecie • wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych • charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowia wybranych zwierząt gospodarskich na świecie	Uczeń: • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie • porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach • omawia przyczyny dużego udziału gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • omawia czynniki sprzyjające dużej wydajności rolnictwa w Europie Zachodniej • charakteryzuje rolnictwo pierwotne, rolnictwo tradycyjne i rolnictwo rynkowe • dokonuje analizy udziału rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej • przedstawia skutki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego	Uczeń: • omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • charakteryzuje główne regiony rolnicze świata • omawia korzyści i problemy wynikające z wykorzystywania roślin modyfikowanych genetycznie • omawia czynniki, które wpływają na zróżnicowanie wysokości plonów zbóż w wybranych krajach • analizuje przestrzenne zróżnicowanie chowu poszczególnych zwierząt gospodarskich i wyjaśnia jego przyczyny • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie • rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody • dostrzega związek między wielkością połowów i produkcji akwakulturowej a równowagą ekosystemów wodnych

• wymienia państwa o największym pogłowiu wybranych zwierząt gospodarskich • wymienia główne typy lasów • wyjaśnia znaczenie terminów: *lesistość*, *wskaźnik lesistości* • wymienia funkcje lasów • wyjaśnia znaczenie terminów: *rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura* • wymienia najczęściej poławiane gatunki organizmów wodnych • wyjaśnia, czym jest *przełowienie*	• przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu • wyjaśnia różnice między leśnictwem a gospodarką leśną • charakteryzuje główne typy lasów • przedstawia rozmieszczenie lasów na Ziemi • omawia zmiany lesistości w Polsce • opisuje funkcje lasów • omawia rozmieszczenie najważniejszych łowisk na świecie • podaje przyczyny przełowienia • wskazuje nadmiernie eksploatowane łowiska na mapie	• przedstawia sposoby gospodarowania zasobami leśnymi • omawia udział oceanów w światowych połowach • przedstawia wielkość połowów i produkcji akwakulturowej na świecie	• charakteryzuje warunki uprawy roślin: zbożowych, strączkowych, bulwiastych i korzeniowych oraz przemysłowych, a także warzyw i owoców oraz używek • omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie gatunkowe chowu zwierząt gospodarskich na świecie • ocenia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce • wykazuje skutki rabunkowej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata • omawia wzrost udziału akwakultury w rybactwie	• podaje sposoby zapobiegania wyczerpywaniu się zasobów wód morskich i śródlądowych
V. Przemysł				
Uczeń: • dokonuje podziału czynników lokalizacji przemysłu • wymienia najważniejsze przyrodnicze, techniczno-ekonomiczne i społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu • wymienia działy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii (high-tech) • podaje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu high-tech • wyjaśnia znaczenie terminów: *industralizacja*, *dezidustrializacja*, *reindustrializacja* • podaje przykłady dezindustrializacji i reindustrializacji na świecie i w Polsce • wymienia czynniki koncentracji przemysłu	Uczeń: • wymienia różnice między przymusową a związaną lokalizacją przemysłu • omawia przyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu • podaje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii • porównuje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego z czynnikami przemysłu zaawansowanych technologii • wskazuje różnice między dezindustrializacją a reindustrializacją przemysłu • podaje przyczyny dezindustrializacji • przedstawia różnice między ośrodkiem przemysłowym a okręgiem przemysłowym • omawia etapy rozwoju okręgu przemysłowego	Uczeń: • omawia techniczno-ekonomiczne czynniki lokalizacji przemysłu • wymienia korzyści i niekorzyści aglomeracji • omawia proces deglomeracji przemysłu • opisuje społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu • wymienia behawioralne czynniki lokalizacji przemysłu • porównuje cechy przemysłu tradycyjnego z cechami przemysłu zaawansowanych technologii • opisuje rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego oraz przemysłu high-tech na świecie • omawia przebieg dezindustrializacji w wybranych państwach świata • opisuje gospodarcze znaczenie reindustrializacji	Uczeń: • omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozwój wybranych działów przemysłu i rozmieszczenie zakładów przemysłowych • opisuje zmiany znaczenia czynników lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii w procesie rozwoju cywilizacyjnego • omawia znaczenie przemysłu zaawansowanych technologii • podaje skutki dezindustrializacji w wybranych państwach świata • omawia przebieg industrializacji, dezidustrializacji i reindustrializacji w Polsce • omawia rozmieszczenie ośrodków i okręgów przemysłowych w Polsce • charakteryzuje wybrany okręg przemysłowy w Polsce	Uczeń: • przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu w czasie • ocenia trafność lokalizacji wybranego zakładu przemysłowego w Polsce • ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy państw i jakość życia ludzi • omawia rolę reindustrializacji w gospodarce • prezentuje zmiany struktury przestrzennej przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii na świecie • prezentuje argumenty przemawiające za potrzebą zharmonizowania stylu budownictwa

• wymienia formy koncentracji przemysłu tradycyjnego • wyjaśnia znaczenie terminu *budownictwo* • podaje nazwy odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii • wymienia główne surowce energetyczne • wymienia największych producentów surowców energetycznych na świecie • wymienia głównych producentów i konsumentów energii elektrycznej na świecie • wymienia typy elektrowni • wymienia kraje wytwarzające najwięcej energii jądrowej	• wymienia formy koncentracji przemysłu high-tech • przedstawia prawidłowości przestrzenne udziału budownictwa w strukturze zatrudnienia na świecie • omawia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • przedstawia rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie • wymienia odnawialne źródła energii • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na przestrzeni wieków • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • porównuje wielkość produkcji energii elektrycznej przypadającej na jedną osobę w wybranych krajach • opisuje udział energii jądrowej w całkowitej produkcji energii elektrycznej na świecie	• podaje rodzaje i przykłady okręgów przemysłowych na świecie • omawia rozmieszczenie ważniejszych okręgów przemysłowych na świecie • omawia czynniki warunkujące powstanie technopolii • przedstawia rolę budownictwa w gospodarce • charakteryzuje energetykę opartą na nieodnawialnych źródłach energii • charakteryzuje energetykę opartą na odnawialnych źródłach energii • określa udział poszczególnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • omawia bilans energetyczny Polski • dostrzega prawidłowości w zmianach udziału nieodnawialnych i odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • przedstawia strukturę produkcji energii według typów elektrowni w wybranych krajach • porównuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce ze strukturą produkcji energii elektrycznej w wybranych krajach Europy i świata • omawia zmiany w strukturze zużycia energii elektrycznej w wybranych krajach • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie • omawia znaczenie energetyki jądrowej na świecie	• charakteryzuje wybrane technopolie na świecie i wskazuje je na mapie • wyjaśnia, czym są klastry, i omawia ich rolę w budowie gospodarki opartej na wiedzy • przedstawia różne oblicza budownictwa na świecie i w Polsce • opisuje skutki wzrostu zapotrzebowania na energię • omawia prawidłowości w zakresie zmian udziału źródeł odnawialnych źródeł w strukturze zużycia energii • przedstawia zalety i wady wybranych typów elektrowni • omawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej • omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce	z krajobrazem przyrodniczym i krajobrazem kulturowym • omawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • opisuje nietypowe źródła energii na przykładzie Szwecji • przedstawia związek między strukturą produkcji energii elektrycznej a bezpieczeństwem energetycznym kraju i środowiskiem geograficznym
VI. Usługi				
Uczeń: • klasyfikuje usługi według różnych systemów	Uczeń: • omawia zróżnicowanie sektora usługowego na świecie	Uczeń: • porównuje zatrudnienie w sektorze usługowym w Polsce ze strukturą	Uczeń: • analizuje zróżnicowanie gęstości sieci dróg i sieci linii kolejowych na świecie	Uczeń: • omawia znaczenie transportu i łączności w rozwoju społeczno-

• charakteryzuje usługi podstawowe i usługi wyspecjalizowane • wymienia rodzaje transportu i kryteria jego podziału • podaje czynniki rozwoju transportu • wyjaśnia znaczenie terminu *łączność* • przedstawia podział łączności • wymienia przejawy kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, czym jest *kapitał ludzki* • przedstawia wydatki państwa na edukację w wybranych krajach • wymienia państwa przeznaczające największe nakłady na działalność badawczo-rozwojową • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *handel zagraniczny*, *eksport*, *import*, *reeksport*, *bilans handlowy* • wymienia przedmioty handlu międzynarodowego • wyjaśnia znaczenie terminu *turystyka* • wymienia kraje, z których przyjeżdża do Polski najwięcej turystów • podaje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną • wymienia regiony najczęściej odwiedzane przez turystów • wskazuje na mapie główne regiony turystyczne Europy	• omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • wymienia elementy infrastruktury transportowej • wskazuje miejsce łączności w PKD • omawia rozwój łączności • wymienia czynniki wpływające na innowacyjność i rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia główne centra finansowe na świecie • podaje czynniki wpływające na rozwój handlu międzynarodowego • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowy przepływ kapitału między państwami • omawia kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • wymienia głównych partnerów handlowych Polski • omawia rozwój ruchu turystycznego na świecie • charakteryzuje wybrany region turystyczny świata • omawia udział poszczególnych regionów świata w ogólnej liczbie przyjazdów turystycznych	zatrudnienia w usługach w wybranych krajach świata • opisuje transport: samochodowy, kolejowy, morski, wodny śródlądowy, lotniczy i przesyłowy na świecie • przedstawia wady i zalety poszczególnych rodzajów transportu • omawia rozwój telefonii i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • omawia kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego • omawia cechy gospodarki opartej na wiedzy • wyjaśnia znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju gospodarczym • opisuje dostęp do usług edukacyjnych w wybranych krajach • omawia dostęp do usług bankowych w wybranych krajach • opisuje wpływ usług ubezpieczeniowych na życie człowieka • omawia cele Światowej Organizacji Handlu (WTO) • omawia na podstawie mapy zróżnicowanie przestrzenne obrotów handlu zagranicznego • przedstawia strukturę towarową wymiany handlowej w wybranych krajach • omawia strukturę handlu zagranicznego Polski • przedstawia główne założenia działalności Światowej Organizacji Sprawiedliwego Handlu (WFTO) • przedstawia przyczyny szybkiego rozwoju turystyki na świecie • omawia czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną	• charakteryzuje uwarunkowania rozwoju transportu: samochodowego, kolejowego, morskiego, wodnego śródlądowego, lotniczego i przesyłowego na świecie • przedstawia zróżnicowanie udziału poszczególnych rodzajów transportu w strukturze przewozów w wybranych krajach • przedstawia rozwój telekomunikacji komputerowej i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • przedstawia prawidłowości w zakresie zróżnicowania dostępu do internetu na świecie • omawia rolę telekomunikacji komputerowej w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego • omawia pozytywne i negatywne skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, na czym polega wsparcie udzielane młodym, innowacyjnym przedsiębiorstwom – start-upom – przez inkubatory przedsiębiorczości i akceleratory biznesu • przedstawia prawidłowości przestrzenne w zakresie dostępu do usług edukacyjnych i finansowych na świecie • wykazuje związek między nakładami na prace badawczo-rozwojowe a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego państwa • omawia rolę usług w handlu międzynarodowym • analizuje handel międzynarodowy w ujęciu globalnym: podaje wartość światowych obrotów handlu międzynarodowego, opisuje	-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia zmiany roli poszczególnych rodzajów transportu wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • przedstawia zróżnicowanie poziomu innowacyjności gospodarek państw UE na podstawie Europejskiego Rankingu Innowacyjności • omawia rolę giełd w światowym systemie finansowym i gospodarce państw • opisuje znaczenie handlu międzynarodowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata • omawia zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • wyjaśnia, jaki wpływ wywiera turystyka na gospodarkę i społeczeństwo krajów wysoko i słabo rozwiniętych • omawia znaczenie usług turystycznych dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata

		• opisuje atrakcyjność turystyczną wybranych regionów turystycznych świata • przedstawia ograniczenia w rozwoju turystyki	strukturę towarową, wymienia najważniejszych eksporterów i importerów • opisuje skutki rozwoju turystyki na świecie • omawia usługi turystyczne w Polsce • podaje przykłady skutków rozwoju turystyki w swoim regionie • przedstawia najważniejsze miejsca pielgrzymkowe różnych religii na świecie i w Polsce oraz omawia znaczenie miejsc świętych dla wyznawców poszczególnych religii	
VII. Wpływ człowieka na środowisko				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: *środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropopresja* • podaje przykłady konfliktów ekologicznych • wymienia źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • podaje głównych producentów gazów cieplarnianych w Europie • wymienia rodzaje smogu • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wyjaśnia znaczenie pojęcia *agrotechnika* • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego spowodowane rolnictwem • wymienia systemy gospodarowania ziemią uprawną • wymienia rodzaje kopalń i podaje nazwy wydobywanych w nich surowców	Uczeń: • dostrzega konflikt interesów w relacjach człowiek – środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega zrównoważony rozwój • omawia cele zrównoważonego rozwoju • wymienia najważniejsze zjawiska związane z zanieczyszczeniem atmosfery • wyróżnia podstawowe rodzaje zanieczyszczeń atmosfery • wymienia antropogeniczne źródła zanieczyszczeń atmosfery • podaje przykłady najbardziej zanieczyszczonych ośrodków miejskich w Polsce • omawia wykorzystywanie wody przez człowieka • wymienia wielkie inwestycje hydrotechniczne i wskazuje je na mapie • opisuje wpływ monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze	Uczeń: • omawia przyczyny nasilania się konfliktu w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • opisuje zasady zrównoważonego rozwoju • wyjaśnia, w jaki sposób powstaje nadmierny efekt cieplarniany i omawia jego wpływ na globalne ocieplenie • opisuje mechanizm powstawania dziury ozonowej • wyjaśnia powstawanie smogu • omawia emisję dwutlenku węgla na świecie oraz tlenków siarki i azotu UE • wyjaśnia, w jaki sposób działalność gospodarcza człowieka narusza stosunki wodne • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega melioracja	Uczeń: • podaje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • wymienia międzynarodowe dokumenty dotyczące zrównoważonego rozwoju • porównuje smog fotochemiczny ze smogiem siarkowym • przedstawia sposoby zapobiegania smogowi • omawia przyrodnicze skutki budowy zapór wodnych • opisuje proces zanikania jeziora Czad • omawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze • wymienia etapy pustynnienia • przedstawia pozytywne i negatywne skutki melioracji • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na środowisko przyrodnicze • opisuje kierunki rekultywacji terenów pogórniczych i podaje ich przykłady • analizuje wpływ transportu na człowieka	Uczeń: • opisuje konflikty ekologiczne w swojej okolicy, wymienia przyczyny nasilania się tego procesu • podaje propozycje sposobów rozwiązania konfliktów w relacji człowiek – środowisko • omawia wpływ zanieczyszczeń powietrza na ludzki organizm • ocenia wpływ wielkich inwestycji hydrologicznych na środowisko geograficzne • przedstawia działania człowieka mające na celu zapobieganie zanieczyszczaniu wód oraz zmniejszanie stopnia ich zanieczyszczenia • analizuje na przykładach ze świata i z Polski wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • analizuje wpływ wybranej kopalni na środowisko przyrodnicze • podaje przykłady negatywnych skutków rozwoju turystyki we własnym regionie

• wyjaśnia znaczenie terminu *rekultywacja* • podaje przykłady negatywnego wpływu transportu i turystyki na środowisko przyrodnicze • podaje definicję pojęcia *krajobraz kulturowy* • wymienia formy ochrony krajobrazu • wyjaśnia znaczenie terminów: *rekultywacja krajobrazu, renaturalizacja krajobrazu, rewitalizacja krajobrazu*	• wyjaśnia, na czym polegają chemizacja i mechanizacja rolnictwa • omawia metody wydobycia surowców w kopalniach otworowych, głębinowych i odkrywkowych • podaje przykłady rekultywacji obszarów pogórniczych w Polsce • wymienia elementy środowiska geograficznego, które podlegają negatywnemu wpływowi transportu • podaje główne zagrożenia dynamicznego rozwoju turystki dla środowiska przyrodniczego • wymienia elementy krajobrazu kulturowego miejskiego i krajobrazu kulturowego wiejskiego • podaje przykłady rekultywacji, renaturalizacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych w Polsce	• wymienia negatywne skutki działalności górniczej w poszczególnych rodzajach kopalń • wyjaśnia, jak powstaje lej depresyjny • opisuje, na czym polega rekultywacja terenów pogórniczych • omawia wpływ transportu na zanieczyszczenie powietrza, wód i gleby, a także na przekształcenie krajobrazu oraz florę i faunę • opisuje wpływ działalności turystycznej na środowisko geograficzne • omawia proces degradacji krajobrazu miejskiego • opisuje działania człowieka prowadzące do degradacji krajobrazu wiejskiego • omawia rodzaje i cele działań rewitalizacyjnych	• omawia zasady zrównoważonej turystyki • wymienia czynniki zagrażające krajobrazom kulturowym na świecie i w Polsce • określa rolę planowania przestrzennego w kształtowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego • wymienia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej na wybranych obszarach	• przedstawia przykłady realizacji zasad zrównoważonej turystyki • prezentuje działania służące ochronie krajobrazu kulturowego • omawia przykład rekultywacji, renaturalizacji lub rewitalizacji krajobrazu w swojej okolicy

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny: NOWE OBLICZA GEOGRAFII 3, zakres rozszerzony

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	**na ocenę dostateczną**	**na ocenę dobrą**	**na ocenę bardzo dobrą**	**na ocenę celującą**
2	**3**	**4**	**5**	**6**
I. Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski				

Uczeń: • podaje powierzchnię Polski oraz długość jej granic lądowych i morskich • wymienia państwa graniczące z Polską i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: *wyłączna strefa ekonomiczna*, *wody terytorialne*, *morskie wody wewnętrzne* • wskazuje na mapie geometryczny środek Polski • wyjaśnia znaczenie terminu *region fizycznogeograficzny* • wymienia na podstawie mapy geologicznej trzy wielkie struktury geologiczne, w których granicach leży terytorium Polski • przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy • przedstawia podział surowców mineralnych ze względu na zastosowanie • podaje nazwy i wysokości kulminacji w poszczególnych pasach rzeźby terenu • wymienia pasy rzeźby terenu w Polsce i wskazuje ich zasięg na mapie • wymienia formy polodowcowe występujące na obszarze Polski • wymienia klimatyczne pory roku • wymienia czynniki wpływające na klimat Polski • podaje średnie wartości temperatury powietrza, średnie roczne sumy opadów atmosferycznych i długość okresu wegetacyjnego oraz określa częstość kierunków wiatru i liczbę dni z silnym wiatrem w Polsce na podstawie map tematycznych • wyjaśnia, czym jest bilans wodny • wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce na podstawie mapy • wskazuje na mapie zlewiska i dorzecza głównych rzek Polski • wyjaśnia znaczenie terminu *jeziorność*	Uczeń: • wymienia na podstawie mapy najdalej wysunięte punkty w Polsce oraz podaje ich współrzędne geograficzne • opisuje przebieg granic Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej • podaje nazwy megaregionów i prowincji Polski i wskazuje je na mapie • wymienia jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski • podaje przykłady najważniejszych wydarzeń geologicznych w poszczególnych erach i okresach • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski • podaje cechy ukształtowania powierzchni Polski • odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski • omawia zasięgi zlodowaceń na obszarze Polski na podstawie mapy • omawia cechy klimatu Polski na podstawie map klimatycznych i klimatogramów • wyjaśnia różnice między astronomicznymi, kalendarzowymi i klimatycznymi porami roku • wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce • przedstawia zróżnicowanie gęstości sieci rzecznej w Polsce na podstawie map tematycznych ● opisuje rozmieszczenie jezior w Polsce • porównuje powierzchnię i głębokość głównych jezior Polski na podstawie danych statystycznych ● przedstawia cechy Morza Bałtyckiego na podstawie mapy tematycznej ● omawia zróżnicowanie zasolenia i temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku ● opisuje florę i faunę Bałtyku	Uczeń: • przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski • podaje nazwy podprowincji Polski i wskazuje je na mapie • opisuje jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski • omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski na podstawie tabeli stratygraficznej • omawia znaczenie gospodarcze głównych surowców mineralnych Polski (węgla kamiennego, węgla brunatnego, rud miedzi i soli kamiennej) • wymienia czynniki wpływające na ukształtowanie powierzchni Polski • omawia rozmieszczenie form polodowcowych na obszarze Polski na podstawie mapy • podaje różnice między krajobrazem młodoglacjalnym a krajobrazem staroglacjalnym • przedstawia wpływ mas powietrza na pogodę w Polsce • omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych, okresu wegetacyjnego i wiatrów w Polsce • charakteryzuje zasoby wodne Polski • analizuje bilans wodny Polski w roku hydrologicznym • opisuje przyczyny niedoborów wody w Polsce • podaje przyczyny powstawania powodzi w Polsce ● charakteryzuje główne typy genetyczne jezior Polski na wybranych przykładach ● przedstawia typy sztucznych zbiorników wodnych i podaje ich przykłady	Uczeń: • ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski • przedstawia charakterystyczne cechy makroregionu, w którym mieszka • przedstawia przebieg strefy T-T na obszarze Polski na podstawie mapy geologicznej • omawia znaczenie gospodarcze surowców mineralnych Polski • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce • charakteryzuje pasy rzeźby terenu • wyjaśnia, czym jest klimat peryglacjalny • wykazuje wpływ poszczególnych czynników klimatycznych na klimat Polski • przedstawia przyczyny i skutki niedoboru wody w wybranych regionach Polski • wymienia rodzaje powodzi występujących w Polsce • podaje przyczyny zróżnicowania gęstości sieci rzecznej w Polsce ● omawia znaczenie jezior w Polsce ● omawia funkcje sztucznych zbiorników w Polsce ● charakteryzuje linię brzegową i typy wybrzeży Morza Bałtyckiego ● omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego	Uczeń: • analizuje zmiany terytorium oraz granic państwa polskiego na przestrzeni dziejów • przedstawia kryteria regionalizacji fizycznogeograficznej • przedstawia budowę geologiczną Polski na tle struktur geologicznych Europy • uzasadnia stwierdzenia, że Polska odznacza się skomplikowaną budową geologiczną • wyjaśnia uwarunkowania tworzenia się i występowania złóż surowców mineralnych • omawia występowanie głównych surowców mineralnych w regionie, w którym mieszka, i wyjaśnia, jak powstały ich złoża • identyfikuje związki między budową geologiczną Polski a głównymi cechami ukształtowania powierzchni • porównuje ukształtowanie powierzchni Polski z ukształtowaniem innych europejskich krajów • omawia procesy, które zachodziły na obszarach występowania klimatu peryglacjalnego i wyjaśnia ich wpływ na obecne ukształtowanie powierzchni Polski ● analizuje zróżnicowanie klimatyczne Polski • przedstawia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski • analizuje zasoby wodne w regionie, w którym mieszka, na podstawie różnych źródeł informacji • wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu • podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia jezior w Polsce

• wymienia najmniejsze i największe jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie • wymienia największe sztuczne zbiorniki w Polsce i wskazuje je na mapie • opisuje położenie Morza Bałtyckiego • podaje nazwy państw położonych nad Morzem Bałtyckim • wymienia wyspy Morza Bałtyckiego i podaje ich przynależność państwową • wymienia typy wybrzeży Morza Bałtyckiego • odczytuje z mapy średnie wartości zasolenia oraz temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku		● omawia genezę Morza Bałtyckiego na podstawie map tematycznych ● omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego na podstawie mapy ● podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód Morza Bałtyckiego na podstawie mapy		• wyjaśnia przyczyny dużej koncentracji sztucznych zbiorników w południowej części Polski ● przedstawia i ocenia stan środowiska przyrodniczego wód Bałtyku • proponuje działania ograniczające ilość zanieczyszczeń przedostających się do Bałtyku
II. Związki między elementami środowiska przyrodniczego				
Uczeń: ● opisuje położenie i obszar Tatr ● wskazuje na mapie przebieg granicy między Tatrami Wysokimi a Tatrami Zachodnimi ● wymienia piętra klimatyczno-roślinne w Tatrach ● wymienia góry średnie i góry niskie w Polsce ● opisuje położenie gór średnich i niskich ● wyjaśnia znaczenie terminu *flisz karpacki* ● wymienia główne rzeki Sudetów na podstawie mapy ● omawia położenie Gór Świętokrzyskich ● wyjaśnia znaczenie terminu *gołoborza* ● opisuje położenie i obszar pasa wyżyn ● wyróżnia główne jednostki w pasie wyżyn i wskazuje je na mapie ● opisuje położenie i obszar nizin ● wymienia główne rzeki i sztuczne zbiorniki wodne pasa nizin ● wymienia nazwy parków narodowych pasa nizin ● wskazuje na mapie duże aglomeracje w pasie nizin ● opisuje położenie i obszar pasa pojezierzy ● wymienia regiony wchodzące w skład pojezierzy ● wymienia największe kompleksy leśne pojezierzy i podaje nazwy krain, na których obszarze się one znajdują	Uczeń: ● wymienia czynniki wpływające na krajobraz Tatr ● przedstawia podział Tatr ● wymienia formy rzeźby wysokogórskiej ● charakteryzuje wody powierzchniowe Tatr ● opisuje świat zwierząt w Tatrach ● opisuje florę i faunę Bieszczad ● wymienia pasma górskie Sudetów ● opisuje klimat i roślinność Sudetów ● omawia warunki klimatyczne występujące w Górach Świętokrzyskich ● opisuje rzeźbę krasową na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej na podstawie infografiki ● wymienia główne surowce mineralne występujące na wyżynach ● podaje cechy krajobrazu staroglacjalnego ● charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie nizin ● omawia warunki klimatyczne występujące w pasie nizin ● wymienia najważniejsze elementy środowiska przyrodniczego parków narodowych pasa nizin ● podaje cechy krajobrazu młodoglacjalnego na obszarze pojezierzy ● opisuje warunki klimatyczne występujące na pojezierzach ● opisuje cechy krajobrazu pasa pobrzeży	Uczeń: ● wymienia formy polodowcowe i formy krasowe występujące w Tatrach ● wymienia cechy klimatu Tatr ● charakteryzuje działalność gospodarczą w Tatrach ● opisuje korzyści i zagrożenia związane z rozwojem turystyki w Tatrach ● omawia piętrowość roślinną w Bieszczadach ● omawia cechy środowiska przyrodniczego Sudetów ● wymienia skały dominujące w budowie geologicznej poszczególnych pasm sudeckich ● charakteryzuje poszczególne pasma Sudetów ● charakteryzuje krajobraz gór niskich ● omawia cechy środowiska przyrodniczego Gór Świętokrzyskich ● charakteryzuje cechy środowiska przyrodniczego pasa wyżyn ● opisuje zlodowacenia na obszarze pasa nizin ● przedstawia rzeźbę pasa nizin ● charakteryzuje gleby równin staroglacjalnych na podstawie profili glebowych ● omawia zlodowacenia na obszarze pojezierzy ● omawia wpływ lądolodu na rzeźbę pojezierzy ● charakteryzuje użytkowanie terenu na pojezierzach ● przedstawia czynniki wpływające na rzeźbę pasa pobrzeży	Uczeń: ● omawia budowę geologiczną Tatr na podstawie schematu ● omawia wpływ procesów zewnętrznych na rzeźbę Tatr ● porównuje środowisko przyrodnicze Tatr Wysokich ze środowiskiem przyrodniczym Tatr Zachodnich ● omawia budowę geologiczną Sudetów jako przykładu gór zrębowych ● omawia budowę geologiczną Gór Świętokrzyskich ● charakteryzuje dzieje geologiczne pasa wyżyn ● opisuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego pasa wyżyn ● przedstawia warunki powstawania węgla kamiennego ● wyjaśnia wpływ lądolodu na środowisko nizin ● omawia proces powstawania pradolin i ich przebieg na obszarze pasa nizin na podstawie mapy ● wyjaśnia genezę pól wydmowych występujących w pasie nizin ● porównuje warunki klimatyczne Niziny Śląskiej z warunkami klimatycznymi Niziny Północnopodlaskiej	● Uczeń: ● omawia rozmieszczenie lodowców w Tatrach w plejstocenie na podstawie dostępnych źródeł informacji ● przedstawia czynniki decydujące o zmianach szaty roślinnej wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza ● porównuje granice pięter klimatyczno-roślinnych w Sudetach i Tatrach ● przedstawia różnice między cechami środowiska przyrodniczego Sudetów, Gór Świętokrzyskich i Bieszczad ● opisuje wpływ skał węglanowych i lessowych na inne elementy środowiska przyrodniczego ● opisuje czynniki przyrodnicze, które wpłynęły na gospodarowanie w pasie wyżyn ● wyjaśnia związek między budową geologiczną nizin a zagospodarowaniem tego obszaru ● przedstawia zależność między budową geologiczną pojezierzy a ich zagospodarowaniem ● porównuje krajobraz młodoglacjalny z krajobrazem staroglacjalnym (uwzględnia między innymi wysokości bezwzględne, formy terenu i wody powierzchniowe)

● wymienia największe jeziora pasa pojezierzy ii wskazuje je na mapie ● opisuje położenie, obszar i granice pasa pobrzeży ● wyróżnia krainy wchodzące w skład pasa pobrzeży ● wymienia nadmorskie miejscowości i podaje ich funkcje	● wymienia czynniki rzeźbotwórcze wpływające na rzeźbę poszczególnych regionów pasa pobrzeży ● charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie pobrzeży	● charakteryzuje środowisko przyrodnicze poszczególnych regionów pasa pobrzeży ● charakteryzuje typy wybrzeży Morza Bałtyckiego ● omawia wpływ Morza Bałtyckiego na klimat pobrzeży ● opisuje działalność gospodarczą w pasie pobrzeży	● omawia wpływ budowy geologicznej na występowanie surowców mineralnych i wód głębinowych w pasie nizin ● omawia wpływ budowy geologicznej pojezierzy na gleby i roślinność ● omawia zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego w pasie pojezierzy ● opisuje etapy powstawania delty Wisły na obszarze Żuław Wiślanych ● omawia procesy powstawania mierzei i klifu na podstawie schematu ● charakteryzuje środowisko przyrodnicze Żuław Wiślanych	● omawia podobieństwa i różnice między środowiskiem przyrodniczym pojezierzy a środowiskiem przyrodniczym pobrzeży
III. Krajobrazy Polski				
Uczeń: ● wyjaśnia znaczenie terminu *krajobraz* ● wymienia czynniki kształtujące wybrane typy krajobrazów ● wymienia cechy krajobrazu przyrodniczego ● podaje przykłady krajobrazu przyrodniczego ● wyjaśnia znaczenie terminu *krajobraz kulturowy* ● podaje przykłady krajobrazu kulturowego ● wymienia cechy krajobrazu mozaikowego	Uczeń: ● wymienia elementy krajobrazu ● wymienia typy krajobrazów przyrodniczych i podaje ich przykłady ● opisuje krajobraz leśny zbliżony do pierwotnego na przykładzie Puszczy Białowieskiej ● wymienia cechy krajobrazu górskiego ponad granicą lasu, torfowisk wysokich i muraw na przykładzie Karkonoszy ● podaje główne cechy krajobrazu turni na przykładzie Tatr ● podaje cechy krajobrazu kulturowego ● podaje cechy krajobrazu wiejskiego na przykładzie Roztocza ● podaje cechy krajobrazu małomiasteczkowego na przykładzie Tykocina ● wymienia elementy krajobrazu komunikacyjnego na podstawie fotografii	Uczeń: ● przedstawia podział krajobrazów ze względu na stopień przekształcenia środowiska ● porównuje krajobraz przyrodniczy z krajobrazem kulturowym ● charakteryzuje krajobrazy przyrodniczo-kulturowe ● charakteryzuje krajobrazy jeziorne i bagienno-łąkowe i podaje obszary ich występowania ● opisuje cechy krajobrazu podmiejskiego i rezydencjalnego na przykładzie podwarszawskich miejscowości ● opisuje cechy krajobrazu przemysłowego na wybranym przykładzie	Uczeń: ● charakteryzuje krajobrazy wyróżnione ze względu na rzeźbę terenu ● charakteryzuje czynniki zagrażające krajobrazom ● przedstawia główne cechy wybranych krajobrazów przyrodniczych ● wymienia czynniki wpływające na zachowanie krajobrazów zbliżonych do pierwotnych ● charakteryzuje krajobraz kulturowy wielkich miast Polski na przykładzie Warszawy ● charakteryzuje krajobraz górniczy na przykładzie kopalni w Bełchatowie	Uczeń: ● omawia rolę krajobrazu w życiu człowieka ● opisuje krajobraz dominujący w regionie, w którym mieszka, oraz ocenia stopień jego przekształcenia w wyniku antropopresji ● rozpoznaje na podstawie materiałów źródłowych, np. map, fotografii i obrazów satelitarnych, wybrane krajobrazy przyrodnicze i kulturowe ● prezentuje przykłady działań służących zachowaniu walorów krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz zapobieganiu ich degradacji
IV. Ludność i urbanizacja w Polsce				
Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności w Polsce • wymienia województwa w Polsce i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminu *depopulacja*	Uczeń: • analizuje zmiany liczby ludności w Polsce w danym przedziale czasowym • oblicza wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności • przedstawia trójstopniowy podział administracyjny Polski	Uczeń: • omawia zmiany liczby ludności Polski po II wojnie światowej • omawia skutki depopulacji • analizuje współczynnik przyrostu naturalnego w Polsce w wybranych latach na podstawie wykresu	Uczeń: • analizuje regionalne zróżnicowanie dynamiki zmian liczby ludności na podstawie danych statystycznych • przedstawia zmiany przyrostu naturalnego w Polsce w drugiej	Uczeń: • prognozuje wpływ współczesnych przemian demograficznych w Polsce na rozwój społeczno-gospodarczego kraju • analizuje zmiany przyrostu naturalnego i przyrostu rzeczywistego ludności Polski

• wymienia obszary w Polsce o dodatnim i ujemnym współczynniku przyrostu naturalnego na podstawie mapy • wyjaśnia znaczenie terminu *współczynnik dzietności* • wymienia obszary o najwyższym wskaźniku starości demograficznej • wyjaśnia znaczenie terminu *współczynnik feminizacji* • podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski • podaje wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce • wymienia regiony silnie i słabo zaludnione na podstawie mapy gęstości zaludnienia • wymienia obszary o dodatnim i ujemnym saldzie migracji wewnętrznych w Polsce • wymienia państwa, w których żyje najliczniejsza Polonia, i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów *mniejszość narodowa* i *mniejszość etniczna* • wymienia mniejszości narodowe i mniejszości etniczne w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminu *region etnograficzny* • wymienia regiony etnograficzne na podstawie mapy • wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności • wyjaśnia znaczenie terminu aktywność ekonomiczna • omawia strukturę ludności Polski według aktywności ekonomicznej na podstawie danych statystycznych • wymienia sektory gospodarki • wyjaśnia znaczenie terminów *podaż pracy* i *popyt na pracę* • wymienia wskaźniki dotyczące oceny poziomu życia ludności • wyjaśnia znaczenie terminu *ubóstwo* • wymienia wskaźniki ubóstwa • wymienia organy władzy publicznej wybierane w demokratycznych wyborach w Polsce • wymienia główne opcje polityczne w Polsce • wymienia województwa o wysokim i o niskim wskaźniku urbanizacji	• oblicza współczynnik przyrostu naturalnego na wybranym przykładzie • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika starości demograficznej na podstawie mapy • przedstawia regionalne zróżnicowanie współczynnika feminizacji na podstawie mapy • oblicza współczynnik feminizacji • podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • podaje przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce • omawia współczynnik salda migracji wewnętrznych w Polsce na podstawie mapy • wymienia państwa, do których migrują Polacy w XXI w. • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne kierunki i wielkość współczesnych emigracji Polaków • przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce na podstawie danych statystycznych • przedstawia zróżnicowanie etnograficzne ludności Polski na podstawie materiałów źródłowych • wymienia mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski • podaje przyczyny zmian w strukturze zatrudnienia ludności Polski • wymienia czynniki wpływające na poziom życia • wyjaśnia różnice między referendami ogólnokrajowymi a referendami lokalnymi • omawia wskaźnik urbanizacji w Polsce i jego regionalne zróżnicowanie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej • omawia funkcje polskich miast i podaje ich przykłady • podaje przykłady aglomeracji miejskich • podaje różnice między aglomeracją monocentryczną a aglomeracją policentryczną • wyjaśnia znaczenie terminu *inteligentne miasta* i podaje przykłady inteligentnych miast • wyjaśnia, na czym polega gettoizacja przestrzeni miejskiej • podaje wady i zalety życia na wsi	• omawia współczynnik dzietności w Polsce na podstawie wykresu • podaje przyczyny zmian przyrostu naturalnego w Polsce w ostatnich trzech dekadach • podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa • omawia wpływ czynników przyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie map tematycznych • omawia zróżnicowanie przestrzenne salda migracji wewnętrznych w Polsce • omawia przyczyny migracji zagranicznych w Polsce w ujęciu historycznym • omawia wielkość migracji zagranicznych na pobyt stały w Polsce na podstawie wykresu • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce • charakteryzuje wybrane grupy etnograficzne w Polsce • przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce • charakteryzuje mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski • omawia formy zatrudnienia w Polsce • przedstawia rozkład wysokości wynagrodzeń brutto w Polsce na podstawie wykresu i mapy tematycznej • analizuje zróżnicowanie bezrobocia w Polsce na podstawie mapy • omawia zróżnicowanie regionalne wskaźników dotyczących poziomu życia w Polsce na podstawie map tematycznych • porównuje subiektywny wskaźnik poziomu zadowolenia z życia w miastach i na wsi na podstawie danych statystycznych • analizuje frekwencję wyborczą w Polsce na podstawie wykresu • przedstawia preferencje wyborcze Polaków na podstawie wykresu • wyjaśnia uwarunkowania współczesnych procesów urbanizacyjnych w Polsce • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie procesów urbanizacyjnych w Polsce na podstawie danych statystycznych • opisuje czynniki warunkujące jakość życia w polskich miastach	połowie XX w. i na początku XXI w. na podstawie wykresu • charakteryzuje zachowania prokreacyjne Polaków i przestrzenne zróżnicowanie tych zachowań • wykazuje związek zachowań prokreacyjnych Polaków z uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi • wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski oraz porównuje ją z piramidami wieku i płci ludności innych państw • wykazuje wpływ czynników społeczno-ekonomicznych i historyczno-politycznych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie dostępnych źródeł informacji • omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce • przedstawia główne motywy migracji Polaków na początku XXI w. • analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski i jego składowe na podstawie wykresu • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania etnograficznego ludności Polski • porównuje wartości współczynnika aktywności zawodowej i stopy bezrobocia w Polsce z wartościami tych wskaźników w wybranych krajach UE • analizuje zmiany struktury zatrudnienia w Polsce na podstawie danych statystycznych • wyjaśnia na przykładach przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce • porównuje poziom życia ludności w Polsce z poziomem życia w innych krajach na podstawie dostępnych źródeł informacji • analizuje przestrzenne zróżnicowanie frekwencji wyborczej w Polsce na podstawie map	na podstawie dostępnych źródeł informacji • przedstawia działania przeciwdziałające wyludnianiu się niektórych obszarów Polski podejmowane na szczeblu rządowym i samorządowym • przedstawia przyczyny niewielkiego zróżnicowania narodowo-etnicznego ludności Polski • wyjaśnia wpływ starzenia się polskiego społeczeństwa na rynek pracy • opisuje działania państwa na rzecz ograniczania ubóstwa • analizuje wyniki wyborów w regionie, w którym mieszka, na podstawie danych PKW • porównuje frekwencję i wyniki ostatnich wyborów do Sejmu RP w regionie, w którym mieszka, z wynikami w całej Polsce • wyjaśnia wpływ przemian społecznych i gospodarczych na przebieg urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej • omawia przyczyny i konsekwencje gettoizacji przestrzeni miejskiej • wykazuje zależność między zmianami w osadnictwie wiejskim a przemianami społeczno-gospodarczymi zachodzącymi w Polsce

• wymienia miasta według grup wielkościowych na podstawie wykresu • wymienia najludniejsze miasta Polski i wskazuje na mapie • wymienia cechy wiejskiej sieci osadniczej • wymienia wybrane typy genetyczne kształtów wsi		• charakteryzuje *genius loci* miasta • charakteryzuje wybrane typy genetyczne kształtów wsi w Polsce • omawia cechy strefy podmiejskiej • wskazuje negatywne skutki rozwoju strefy podmiejskiej	• analizuje przestrzenne zróżnicowanie wyników wyborów parlamentarnych na podstawie map • opisuje na przykładach układy urbanistyczne miast powstałych w różnych okresach historycznych • przedstawia działania związane z rewitalizacją podupadłych dzielnic miast • przedstawia zróżnicowanie wiejskiej sieci osadniczej w Polsce na podstawie mapy • omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce • przedstawia demograficzne i społeczne przemiany na obszarach wiejskich • omawia funkcjonalne i przestrzenne przemiany na obszarach wiejskich	
V. Gospodarka Polski				
Uczeń: • wymienia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa • wymienia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wyjaśnia znaczenie terminu *rolnictwo ekologiczne* • podaje liczbę ekologicznych gospodarstw w Polsce • wymienia cechy żywności ekologicznej • wyjaśnia, na czym polegała transformacja gospodarcza po 1989 r. • wyjaśnia, na czym polegała restrukturyzacja przemysłu • wymienia najważniejsze działy przemysłu high-tech w Polsce • wymienia rodzaje transportu funkcjonujące w Polsce • wymienia główne porty lotnicze w Polsce • wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce i wskazuje je na mapie	Uczeń: • wymienia obszary w Polsce o najkorzystniejszych warunkach rozwoju rolnictwa • podaje cechy rolnictwa ekologicznego • opisuje zmiany liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce • podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia zakładów przemysłowych w Polsce • określa miejsce Polski w światowej produkcji przemysłowej na podstawie danych statystycznych • wymienia czynniki decydujące o lokalizacji zakładów przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • opisuje zróżnicowanie gęstości dróg kołowych według województw oraz przebieg autostrad i dróg ekspresowych w Polsce • opisuje zróżnicowanie gęstości sieci kolejowej w Polsce	Uczeń: • omawia rolę rolnictwa w polskiej gospodarce • przedstawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych • przedstawia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych • przedstawia rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce po przystąpieniu naszego kraju do UE • omawia przestrzenne rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w Polsce • omawia strukturę ekologicznych użytków rolnych • opisuje cechy socjalistycznej gospodarki • podaje przyczyny przemian w przemyśle Polski po 1989 r. • przedstawia uwarunkowania rozwoju przemysłu high-tech w Polsce	Uczeń: • omawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa na podstawie mapy • omawia regionalne zróżnicowanie pozaprzyrodniczych czynników rozwoju rolnictwa na podstawie mapy • przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego • wskazuje cele certyfikacji żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce • przedstawia rozwój i strukturę polskiego przemysłu do II wojny światowej • przedstawia charakter przemian w polskim przemyśle po 1989 r. • wyjaśnia skutki przemian w polskim przemyśle po 1989 r.	Uczeń: • analizuje wpływ warunków przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na możliwości przemian w rolnictwie Polski • omawia znaczenie rolnictwa ekologicznego w dobie zmian klimatu • uzasadnia potrzebę kontrolowania gospodarstw produkujących żywność ekologiczną • przedstawia perspektywy rozwoju przemysłu w Polsce • ocenia wpływ przystąpienia Polski do UE na rozwój przemysłu w naszym kraju • określa znaczenie sieci transportu dla gospodarki kraju • prezentuje wartość obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe Polski na przykładzie wybranego regionu lub szlaku turystycznego

• wymienia rodzaje działalności gospodarczej zaliczane do gospodarki morskiej • wskazuje na mapie główne porty handlowe i pasażerskie na polskim wybrzeżu • wskazuje na mapie główne porty rybackie na polskim wybrzeżu • przedstawia walory przyrodnicze sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce • wymienia główne obszary turystyczne Polski	• wymienia grupy ładunkowe, w których przeładunku specjalizują się poszczególne porty morskie • przedstawia walory kulturowe sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce	• charakteryzuje czynniki decydujące o lokalizacji przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • przedstawia rozmieszczenie ośrodków przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • omawia znaczenie działalności badawczo-rozwojowej w rozwoju przemysłu high-tech • podaje przyczyny zmian w polskim transporcie w ostatnich trzech dekadach • opisuje rozwój transportu samochodowego w Polsce • przedstawia lokalizację sieci tramwajowych oraz systemu metra w Polsce • omawia czynniki wpływające na rozwój transportu śródlądowego w Polsce • charakteryzuje transport lotniczy w Polsce • omawia transport przesyłowy w Polsce • przedstawia obroty ładunkowe w polskich portach morskich na podstawie danych statystycznych • ocenia walory przyrodnicze warunkujące rozwój turystyki w Polsce • przedstawia polskie obiekty znajdujące się na *Liście UNESCO*	• porównuje wydatki na działalność badawczo-rozwojową w Polsce z wydatkami na tę działalność w innych krajach UE • omawia działalność parku technologicznego na przykładzie Pomorskiego Parku Naukowo-Technologicznego Gdynia • omawia zmiany w polskim transporcie w XX i XXI w. • podaje przyczyny nierównomiernej gęstości sieci kolejowej na podstawie mapy • ocenia poziom rozwoju transportu kolejowego w Polsce • porównuje transport kolejowy i samochodowy w Polsce z transportem kolejowym i samochodowym w Unii Europejskiej • omawia transport przesyłowy w Polsce • omawia stan polskiej floty handlowej na podstawie danych statystycznych • przedstawia przemiany zachodzące w przemyśle stoczniowym w Polsce • ocenia walory kulturowe warunkujące rozwój turystyki w Polsce • analizuje stan infrastruktury turystycznej w Polsce • projektuje trasę wycieczki uwzględniającą atrakcje turystyczne w wybranej miejscowości lub w wybranym regionie	
VI. Stan Środowiska i jego ochrona w Polsce				

Uczeń: • wymienia rodzaje zanieczyszczeń powietrza • wyjaśnia, na czym polega eutrofizacja wód • wyjaśnia znaczenie terminu *degradacja gleb* • wyjaśnia, dlaczego należy chronić środowisko przyrodnicze • wymienia formy ochrony przyrody w Polsce na podstawie mapy • wymienia parki narodowe w Polsce • wymienia przykłady gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną	Uczeń: • podaje przyczyny zanieczyszczenia powietrza w Polsce • podaje przyczyny zanieczyszczenia wód • wymienia przyczyny degradacji gleb • wymienia parki narodowe w Polsce • wymienia elementy środowiska podlegające ochronie w poszczególnych parkach narodowych w Polsce • wymienia rodzaje obszarów chronionych w Polsce • wymienia indywidualne formy ochrony przyrody w Polsce	Uczeń: • omawia stan środowiska przyrodniczego w Polsce i jego zmiany w XX i XXI w. • wskazuje różnice w składzie ścieków przemysłowych i ścieków komunalnych • wymienia rodzaje odpadów stanowiących zagrożenie dla środowiska • omawia wybrane zanieczyszczenia powietrza w Polsce według źródeł ich emisji • opisuje działania podejmowane na rzecz rekultywacji gleb w Polsce • prezentuje przykłady działań na rzecz ochrony przyrody podejmowanych w Polsce • przedstawia przestrzenne rozmieszczenie form ochrony przyrody w Polsce • opisuje walory środowiskowe poszczególnych parków narodowych w Polsce	Uczeń: • omawia zmiany stanu środowiska w Polsce w XX i XXI w. • podaje przyczyny zmniejszania się emisji zanieczyszczeń powietrza w Polsce • analizuje wielkość produkcji odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce • prezentuje zadania instytucji powołanych do oceny stanu środowiska • wyjaśnia, na czym polegają restytucja gatunków i reintrodukcja • przedstawia międzynarodowe formy ochrony przyrody	Uczeń: • zdobywa informacje dotyczące szkód w środowisku i zanieczyszczeń powierzchni ziemi w regionie, w którym mieszka • dokonuje analizy stanu środowiska w Polsce i w regionie, w którym mieszka, oraz przedstawia wnioski z tej analizy na podstawie danych statystycznych i aplikacji GIS • uzasadnia potrzebę ochrony środowiska przyrodniczego Polski • znajduje w internecie informacje dotyczące form ochrony przyrody w Polsce
VII. Badania i obserwacje terenowe				
Uczeń: • wybiera zakład usługowy lub przedsiębiorstwo, które będzie przedmiotem badań • wybiera rodzaj usług, które będą oceniane pod kątem dostępności i jakości oraz obszar badań • wyszukuje strony i portale internetowe, które mogą być pomocne przy analizie zmian w układzie przestrzennym i wyglądzie zabudowy • określa cele rewitalizacji • wyjaśnia, na czym polega analiza SWOT	Uczeń: • zbiera informacje o przedsiębiorstwie lub zakładzie usługowym • przygotowuje ankietę do analizy dostępności usług • dokonuje obserwacji wybranego terenu i rozpoznaje elementy krajobrazu, sporządza dokumentację fotograficzną oraz notatki • zbiera informacje niezbędne do analizy zmian w układzie przestrzennym i wyglądzie zabudowy z różnych źródeł dostępnych w internecie • zbiera informacje na temat pomyślnie przeprowadzonej rewitalizacji obszarów zdegradowanych, np. zurbanizowanych lub poprzemysłowych • dokonuje wyboru obszaru badań oraz określa zakres analizy SWOT	Uczeń: • analizuje wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na środowisko przyrodnicze najbliższego otoczenia • zbiera informacje o dostępności usług – wykorzystuje źródła internetowe, dane statystyczne, mapy oraz dane uzyskane podczas obserwacji w terenie • sporządza plan zagospodarowania przestrzennego wybranego terenu • dostrzega zmiany układu przestrzennego i zabudowy wybranego obszaru na podstawie zdjęć z różnych okresów i planów archiwalnych • dokonuje wyboru obszaru wymagającego rewitalizacji • zbiera informacje do analizy SWOT	Uczeń: • analizuje wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na rynek pracy i rozwój gospodarczy najbliższego otoczenia • analizuje dostępność i jakość wybranych usług (np. edukacyjnych, zdrowotnych, rekreacyjnych, handlowych) w najbliższej okolicy • wyróżnia główne funkcje wybranego terenu • dokonuje analizy zmian układu przestrzennego i zabudowy wybranego obszaru na podstawie zdjęć z różnych okresów i planów archiwalnych • identyfikuje problemy występujące na obszarze wymagającym rewitalizacji • przedstawia wyniki analizy SWOT dla wybranej miejscowości lub dzielnicy dużego miasta	Uczeń: • ocenia wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na środowisko przyrodnicze, rynek pracy, jakość życia ludności i rozwój gospodarczy najbliższego otoczenia • ocenia dostępność i jakość wybranych usług (np. edukacyjnych, zdrowotnych, rekreacyjnych, handlowych) w najbliższej okolicy • dokonuje oceny zagospodarowania wybranego terenu • wyjaśnia zmiany układu przestrzennego i wyglądu zabudowy wybranego terenu • przedstawia propozycje działań rewitalizacyjnych na wybranym obszarze

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny: OBLICZA GEOGRAFII 4, zakres rozszerzony

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca)	**podstawowe (ocena dostateczna)**	**rozszerzające (ocena dobra)**	**dopełniające (ocena bardzo dobra)**	**wykraczające (ocena celująca)**
2	**3**	**4**	**5**	**6**
I. Strefowość środowiska przyrodniczego na Ziemi				
Uczeń: • wyjaśnia, czym są strefowość i astrefowość • podaje przykłady strefowych zjawisk przyrodniczych na Ziemi • wyróżnia strefy klimatyczne i wskazuje ich zasięg na podstawie mapy • wymienia rodzaje wietrzenia • wymienia czynniki astrefowe • wymienia strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na podstawie mapy • przedstawia główne prawidłowości dotyczące rozmieszczenia zwierząt na Ziemi	Uczeń: • charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi na podstawie schematu • analizuje rozkład średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy • podaje czynniki wpływające na długość okresu wegetacyjnego • omawia rozmieszczenie gleb na Ziemi na podstawie mapy • przedstawia zasoby biomasy na Ziemi z wykorzystaniem mapy • wymienia parametry klimatyczne wpływające na strefowość formacji roślinnych • wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • omawia wybrane czynniki astrefowe	Uczeń: • omawia czynniki wpływające na globalną cyrkulację atmosfery • przedstawia zróżnicowanie rocznej sumy opadów atmosferycznych na Ziemi • porównuje długość okresu wegetacyjnego w poszczególnych typach klimatu • analizuje intensywność poszczególnych rodzajów wietrzenia w różnych szerokościach geograficznych • omawia czynniki kształtujące strefowość biomasy • omawia wpływ rozmieszczenia lądów i mórz na wielkość temperatury i opadów na Ziemi • analizuje wpływ prądów morskich na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • omawia wpływ rzeźby terenu i wysokości nad poziomem morza na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • charakteryzuje strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na Ziemi • przedstawia warunki występowania astrefowych formacji roślinnych	Uczeń: • wyjaśnia, z czego wynika i na czym polega strefowość zjawisk przyrodniczych • przedstawia zależność między szerokością geograficzną a rozkładem zachmurzenia i występowaniem opadów atmosferycznych na Ziemi • przedstawia zależność między rodzajem gleb a roślinnością strefową • przedstawia zależność między występowaniem zasobów biomasy a strefami klimatycznymi • przedstawia zależność między rodzajem skał a typami gleb i składem gatunkowym szaty roślinnej • przedstawia zależność między warunkami wodnymi a glebami i formacjami roślinnymi • omawia zależność między głównymi cechami klimatu a formacjami roślinnymi i właściwościami gleb na podstawie schematu • przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych	Uczeń: • identyfikuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania środowiska przyrodniczego na Ziemi • przedstawia powiązania między poszczególnymi komponentami środowiska przyrodniczego • identyfikuje na przykładach współzależności między elementami środowiska przyrodniczego w strefach klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • wyjaśnia, w jaki sposób astrefowe czynniki przyrodnicze modyfikują przebieg zjawisk strefowych na Ziemi
II. Problemy środowiskowe współczesnego świata				
Uczeń: ● wyjaśnia, czym jest geozagrożenie ● wymienia przykłady geozagrożeń ● wyjaśnia znaczenie terminów: *katastrofa naturalna*, *klęska żywiołowa*	Uczeń: ● przedstawia podział geozagrożeń ze względu na przyczynę ● wymienia różne sposoby ostrzegania przed klęskami żywiołowymi w różnych krajach	Uczeń: ● przedstawia główne powiązania geozagrożeń ze sferami Ziemi na podstawie schematu ● wykazuje znaczenie CEMS dla krajów zagrożonych kataklizmami	Uczeń: ● omawia rolę ISOK w ograniczeniu zagrożenia powodziowego ● wyjaśnia powstawanie sztormów	Uczeń: ● przedstawia narzędzia umożliwiające skuteczne prognozowanie zasięgu katastrof

● wyjaśnia, na czym polega teledetekcja geozagrożeń ● wyjaśnia, czym są geozagrożenia meteorologiczne i geozagrożenia klimatyczne ● podaje przykłady zagrożeń meteorologicznych i klimatycznych ● wymienia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia ● wskazuje na mapach obszary współcześnie zlodzone ● wymienia zagrożenia geologiczne ● wyjaśnia znaczenie terminów: *wulkanizm*, *trzęsienie ziemi* ● wyjaśnia, czym jest lej krasowy ● wyjaśnia, czym są erozja i dewastacja gleb ● wymienia przyczyny erozji gleb ● wyjaśnia, czym jest pustynnienie ● wymienia obszary nadmiaru i niedoboru zasobów wodnych na Ziemi ● wyjaśnia, czym jest ślad wodny ● wyjaśnia, czym są bioróżnorodność i georóżnorodność	● przedstawia trasy cyklonów tropikalnych ● wskazuje obszary występowania trąb powietrznych na mapie ● wymienia inne geozagrożenia meteorologiczne ● wskazuje na mapie regiony najbardziej narażone na powodzie ● wymienia czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi ● omawia antropogeniczne źródła gazów cieplarnianych na świecie na podstawie wykresu ● przedstawia zmiany zasięgu pokrywy leśnej na świecie na podstawie mapy ● wymienia globalne skutki zmian klimatu ● podaje przyczyny powstawania trzęsień ziemi ● podaje przyczyny wulkanizmu ● wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i regiony, w których występuje najwięcej wulkanów ● przedstawia naturalne i antropogeniczne przyczyny erozji gleb ● podaje przyczyny pustynnienia ● omawia zasoby wodne na Ziemi na podstawie infografiki ● podaje przyczyny zmniejszania się bioróżnorodności ● wymienia przestrzenne formy ochrony georóżnorodności	● charakteryzuje zagrożenia meteorologiczne: sztormy, cyklony tropikalne i trąby powietrzne z wykorzystaniem map i infografik ● wymienia obszary występowania zagrożeń meteorologicznych na podstawie mapy ● wyjaśnia, w jaki sposób powstają trąby powietrzne ● podaje przyczyny powstawania powodzi ● omawia zmiany klimatyczne przed rewolucją przemysłową na podstawie wykresu ● omawia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia ● omawia wpływ zmian klimatu na gospodarkę człowieka ● przedstawia wpływ ruchu płyt litosfery na występowania trzęsień ziemi ● charakteryzuje skutki trzęsień ziemi ● wyjaśnia, na czym polega system ostrzegania przed tsunami ● przedstawia genezę lejów krasowych na podstawie infografiki ● wymienia obszary o największej degradacji gleb na podstawie mapy ● wskazuje na mapie pustynie i obszary zagrożone pustynnieniem ● przedstawia zmiany odnawialnych zasobów wody w wybranych krajach na podstawie wykresu ● przedstawia odnawialne zasoby wody i jej wykorzystanie na świecie na podstawie map i wykresów ● omawia stan bioróżnorodności na Ziemi ● wymienia miary georóżnorodności	● omawia skutki cyklonów tropikalnych i trąb powietrznych ● wyjaśnia skutki powodzi ● wyjaśnia wpływ deforestacji na zwiększenie zagrożenia powodzią lub spływem błotnym ● omawia główne czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi ● przedstawia wpływ wylesiania na zmiany klimatu ● omawia skutki zmian klimatu dla obszarów okołobiegunowych i wysokogórskich ● przedstawia sposoby przeciwdziałania zmianom klimatycznym ● omawia częstotliwość, siłę i skutki trzęsień ziemi ● omawia genezę tsunami i skutki, które ono wywołuje ● przedstawia skutki powstawania lejów krasowych ● przedstawia konsekwencje erozji i degradacji gleb na świecie ● prezentuje skutki pustynnienia na wybranych przykładach ● omawia cechy środowiska przyrodniczego i sposób zagospodarowania wybranych obszarów objętych pustynnieniem ● przedstawia obszary o deficycie zasobów wodnych wynikającym z dużego zapotrzebowania na wodę ● podaje przykłady katastrof ekologicznych na świecie wywołanych niewłaściwym gospodarowaniem zasobami wodnymi ● omawia znaczenie bioróżnorodności dla środowiska przyrodniczego	● proponuje działania ograniczające skutki zagrożeń meteorologicznych ● omawia wpływ dodatnich sprzężeń zwrotnych na tempo globalnego ocieplenia na podstawie wykresu ● ocenia wpływ zmian klimatycznych na zasięg pokrywy lodowej ● omawia przykłady działań ograniczających skutki zagrożeń geologicznych ● proponuje sposoby zapobiegania intensywnej erozji gleb i pustynnieniu ● ocenia skalę zagrożenia niedoborem wody w przyszłości ● prezentuje działania wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą ● przedstawia działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej ● opisuje czynniki wpływające na bioróżnorodność i georóżnorodność swojego regionu ● wykorzystuje zdjęcia satelitarne i lotnicze do lokalizowania oraz wskazywania zasięgu katastrof przyrodniczych
III. Uwarunkowania przyrodnicze gospodarczej działalności człowieka				
Uczeń: ● wymienia warunki przyrodnicze decydujące o rozwoju rolnictwa ● wyjaśnia znaczenie terminu *żyzność gleby*	Uczeń: ● przedstawia obszary o korzystnych i niekorzystnych warunkach	Uczeń: ● charakteryzuje wpływ klimatu na zróżnicowanie chowu zwierząt na świecie	Uczeń: ● wykazuje związek między warunkami klimatycznymi a rodzajem uprawianych	● Uczeń: ● wykazuje związek między kierunkiem produkcji rolnej a klimatem, ukształtowaniem

● wymienia najżyźniejsze gleby na świecie na podstawie mapy tematycznej ● omawia podział surowców mineralnych ● podaje przykłady przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej	klimatyczno-glebowych do rozwoju rolnictwa na podstawie mapy tematycznej ● omawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce ● omawia rozmieszczenie upraw i chowu zwierząt w Polsce na podstawie mapy tematycznej ● przedstawia rozmieszczenie wybranych surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej ● przedstawia rozmieszczenie rud miedzi, złota i diamentów na świecie na podstawie mapy tematycznej ● wymienia największych producentów rud miedzi, złota i diamentów na świecie ● przedstawia obszary występowania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej ● omawia ideę zrównoważonego rozwoju	● charakteryzuje wpływ warunków glebowych na strukturę upraw na świecie ● przedstawia wpływ warunków wodnych na strukturę upraw i chowu zwierząt na świecie ● omawia wpływ surowców mineralnych na rozwój przemysłu ● omawia znaczenie wybranych surowców energetycznych ● podaje przykłady krajów, w których strukturze eksportu duży udział mają surowce mineralne ● wskazuje sposoby przełamywania ograniczeń przyrodniczych przez człowieka na przykładzie infografiki dotyczącej Norylska oraz schematu dotyczącego pozyskiwania ropy naftowej	roślin na przykładzie wybranego regionu świata ● przedstawia zależność między wysokością nad poziomem morza a obszarami upraw i chowu zwierząt na podstawie mapy tematycznej ● wykazuje zależność między żyznością gleb a ich przydatnością dla rolnictwa na podstawie mapy tematycznej ● przedstawia zmiany znaczenia wybranych surowców mineralnych ● przedstawia związek między występowaniem złóż surowców i ich eksploatacją a rozwojem gospodarczym na przykładzie wybranych krajów ● dostrzega zależność między rozwojem społeczno-gospodarczym państw a zrównoważonym rozwojem	powierzchni, żyznością gleb i warunkami wodnymi ● wyjaśnia związek między występowaniem surowców mineralnych a kierunkiem rozwoju przemysłu i strukturą towarową handlu zagranicznego ● prezentuje przykłady pokonywania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej i ocenia ich zgodność z zasadami zrównoważonego rozwoju ● przedstawia zmiany znaczenia czynników przyrodniczych dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionów w przeszłości i w XXI w.
IV. Problemy polityczne współczesnego świata				
Uczeń: ● wymienia państwa powstałe w XXI w. i wskazuje je na mapie politycznej świata ● wymienia państwa należące do UE i wskazuje je na mapie politycznej świata ● wyjaśnia znaczenie terminu *terroryzm* ● wymienia wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu	Uczeń: ● wskazuje na mapie politycznej świata kontynent, na którym w XX w. powstało lub odzyskało niepodległość najwięcej państw ● wymienia pozytywne skutki przemian ustrojowych, które nastąpiły w Polsce po 1989 r. ● wymienia główne założenia funkcjonowania Unii Europejskiej ● przedstawia zróżnicowanie zamożności regionów UE wyrażone wartością PKB *per capita* wg parytetu siły nabywczej w odniesieniu do średniej wartości tego wskaźnika dla UE na podstawie mapy ● omawia polityczne, ekonomiczne, socjologiczno-psychologiczne i społeczno-kulturowe przyczyny terroryzmu ● porównuje wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu	Uczeń: • omawia zmiany na mapie politycznej świata w XXI w. na podstawie mapy • charakteryzuje przemiany ustrojowe i gospodarcze w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. • określa wpływ przemian ustrojowych i gospodarczych na społeczeństwo • przedstawia problemy związane z rozbieżnymi poglądami na dalszą integrację oraz problemy prawne z interpretacją zapisów *Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* • przedstawia główne problemy gospodarcze i społeczne UE • omawia społeczno-kulturowe, ekonomiczne i polityczne skutki ataków terrorystycznych • wymienia główne typy relacji między cywilizacjami	Uczeń: • charakteryzuje nowe państwa powstałe w XXI w.: Timor Wschodni, Czarnogórę i Sudan Południowy • omawia problemy polityczne i społeczno-ekonomiczne państw utworzonych w XXI w. • przedstawia przebieg przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. • omawia wpływ transformacji systemowej na gospodarkę wybranych państw • prezentuje problemy związane z rozbieżnymi interesami państw członkowskich • analizuje problemy związane z bezpieczeństwem energetycznym i polityką ekologiczną w Unii Europejskiej • omawia skalę terroryzmu w XXI w. oraz główne metody działania terrorystów • wymienia główne ugrupowania terrorystyczne na świecie • podaje przykłady ataków terrorystycznych w Europie i na świecie ● wymienia czynniki kształtujące relacje między cywilizacją zachodnią a cywilizacją islamu na podstawie schematu	Uczeń: • przedstawia najnowsze zmiany na mapie politycznej świata oraz charakteryzuje główne problemy państw utworzonych w XXI w. • przedstawia i ocenia skutki przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. • dyskutuje na temat głównych problemów funkcjonowania Unii Europejskiej • proponuje działania, które mogłyby rozwiązać główne problemy funkcjonowania Unii Europejskiej • dyskutuje na temat przyczyn i skutków brexitu • wyjaśnia, dlaczego terroryzm jest wielkim wyzwaniem dla współczesnego świata • przedstawia działania mające na celu zwalczanie terroryzmu podejmowane w UE • omawia pokojowe współistnienie cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu na przykładzie Libanu

V. Problemy społeczne współczesnego Świata				
Uczeń: ● wyjaśnia znaczenie terminów: *eksplozja demograficzna*, *implozja demograficzna*, *migracje*, *uchodźstwo*, *bezrobocie*, *handel ludźmi*, *praca dzieci*, *wolność religijna*, *nietolerancja, ksenofobia, rasizm* ● klasyfikuje migracje wg wybranych kryteriów ● wyjaśnia, czym jest współczynnik (stopa) bezrobocia ● wymienia formy nietolerancji	Uczeń: ● omawia zmiany liczby ludności świata w XX i XXI w. na podstawie wykresu i mapy ● przedstawia obszary występowania eksplozji demograficznej i implozji demograficznej na podstawie mapy ● wymienia czynniki wpływające na decyzję o migracji w podziale na czynniki przyciągające i czynniki wypychające ● określa wielkość bezrobocia za pomocą współczynnika (stopy) bezrobocia ● wymienia przyczyny bezrobocia w krajach wysoko rozwiniętych i słabo rozwiniętych gospodarczo ● omawia zmiany stopy bezrobocia młodych w krajach UE na podstawie wykresu ● przedstawia główne kierunki handlu ludźmi na świecie na podstawie mapy ● wymienia organizacje przeciwdziałające handlowi ludźmi i niewolnictwu ● podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci ● przedstawia liczbę i strukturę pracujących dzieci wg wieku w poszczególnych regionach świata na podstawie wykresu ● podaje współczesne przykłady prześladowań na tle religijnym ● wymienia przykłady państw, w których dochodzi do naruszenia wolności religijnej, na podstawie mapy ● omawia wybrane formy nietolerancji (np. ksenofobię, rasizm, dyskryminację ze względu na status społeczny czy płeć)	Uczeń: ● podaje główne przyczyny eksplozji demograficznej i implozji demograficznej ● określa przyczyny starzenia się społeczeństw ● przedstawia problemy związane z migracjami dobrowolnymi i przymusowymi w skali globalnej i krajowej ● omawia problemy związane z uchodźstwem w skali globalnej i krajowej ● wskazuje współczesne kierunki przemieszczania się uchodźców na podstawie danych statystycznych ● omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia na świecie na podstawie mapy ● omawia problem bezrobocia wśród młodych ludzi ● przedstawia różnice między stopą bezrobocia ogółem a stopą bezrobocia młodych w wybranych państwach ● charakteryzuje przejawy współczesnego niewolnictwa ● przedstawia skalę handlu ludźmi na świecie, jego główne cele oraz sposoby wykorzystywania pracy dzieci w poszczególnych regionach świata ● omawia przykłady nietolerancji na świecie	Uczeń: ● omawia skutki eksplozji demograficznej i implozji demograficznej ● wymienia kraje o największym udziale ludności w wieku 65 lat i więcej w społeczeństwie ● proponuje działania ograniczające skutki starzenia się społeczeństw ● charakteryzuje przebieg ważniejszych historycznych i współczesnych fal migracji na świecie ● omawia pozytywne skutki migracji ● przedstawia pozytywne i negatywne skutki bezrobocia dla społeczeństwa i gospodarki ● podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci (przykłady uwarunkowań społecznych, kulturowych i gospodarczych) ● omawia przykłady ludobójstwa na tle religijnym na przełomie XX i XXI w. na podstawie tabeli ● przedstawia skutki dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innych form nietolerancji ● przedstawia przykłady wpływu wykluczania grup ludności na życie społeczne i gospodarcze państw • omawia przykłady sposobów przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie	Uczeń: ● omawia wpływ procesów starzenia się społeczeństw na życie społeczne i gospodarkę, ze szczególnym uwzględnieniem Europy ● podaje przykłady działań podejmowanych w związku z problemem uchodźstwa przez społeczność międzynarodową ● proponuje działania, które mogłaby podjąć społeczność międzynarodowa w celu zmniejszenia liczby uchodźców na świecie ● wykazuje związek między poziomem rozwoju gospodarczego państwa a odnotowywaną w nim stopą bezrobocia ● przedstawia problem handlu ludźmi, niewolnictwa i wykorzystywania pracy dzieci na świecie jako przestępczy problem globalny ● wyjaśnia negatywny wpływ handlu ludźmi, niewolnictwa i przymusowej pracy dzieci na świecie na rozwój społeczny i gospodarczy państw ● proponuje działania przeciwdziałające wykorzystywaniu pracy dzieci ● uzasadnia potrzebę przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie
VI. Zróżnicowanie jakości życia ludności na Świecie				
Uczeń: ● wyjaśnia znaczenie terminu *jakość życia* ● wymienia rodzaje oceny jakości życia ● wyjaśnia, czym jest właściwe odżywianie się	Uczeń: ● wymienia syntetyczne wskaźniki obiektywnej oceny jakości życia	Uczeń: ● analizuje schemat przedstawiający hierarchię potrzeb ludzkich ● wyjaśnia różnice między subiektywną a obiektywną oceną jakości życia	Uczeń: ● wyjaśnia, w jaki sposób formułuje się obiektywną i subiektywną ocenę jakości życia	Uczeń: ● formułuje hipotezy dotyczące przyczyn zróżnicowania jakości życia na świecie

● wymienia czynniki wpływające na sposób odżywiania się ● wyjaśnia, czym jest głód ● wymienia rodzaje głodu ● wskazuje na mapie świata regiony o dużym udziale głodujących ● podaje nazwę agendy ONZ powołanej w celu niesienia pomocy żywnościowej na świecie ● wymienia rodzaje zagrożeń życia ludzi ● wymienia rodzaje chorób ● wymienia zagrożenia życia ludzi ● wymienia największe zagrożenia w życiu codziennym ● wyjaśnia, czym jest poczucie bezpieczeństwa ● wyjaśnia znaczenie terminu *edukacja* ● wymienia poziomy, na których jest realizowana edukacja ● wyjaśnia znaczenie terminu *analfabetyzm* ● wyjaśnia, czym jest wskaźnik analfabetyzmu	● analizuje zróżnicowanie wartości HDI na świecie na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych ● przedstawia zróżnicowanie wartości wielokryterialnego wskaźnika ubóstwa (MPI) w wybranych krajach ● omawia przestrzenne zróżnicowanie stopnia zaspokojenia norm żywieniowych na podstawie mapy tematycznej ● analizuje zróżnicowanie wartości energetycznej dostępnej żywności na świecie na podstawie mapy tematycznej ● podaje różnice między głodem rzeczywistym a głodem utajonym ● wymienia czynniki wpływające na stan zdrowia ludności na podstawie wykresu ● wymienia czynniki wywołujące choroby niezakaźne ● analizuje zróżnicowanie dostępu do usług zdrowotnych na świecie na podstawie mapy tematycznej ● wymienia czynniki wpływające na poczucie bezpieczeństwa ● analizuje przebieg edukacji formalnej na trzech poziomach na podstawie schematu ● analizuje zmiany wskaźnika analfabetyzmu w poszczególnych częściach świata na podstawie wykresu	● podaje przyczyny zróżnicowania obiektywnej oceny jakości życia na świecie ● przedstawia zmiany subiektywnej oceny jakości życia w wybranych krajach ● opisuje czynniki wpływające na stopień zaspokojenia norm żywieniowych ● omawia przyrodnicze, ekonomiczne i społeczno-polityczne przyczyny głodu ● podaje przyczyny klęsk głodu ● charakteryzuje wybrane choroby, zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne ● omawia prawidłowości dotyczące zachorowań na choroby zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne na świecie ● opisuje zróżnicowanie przestrzenne zachorowalności na wybrane choroby na podstawie map tematycznych ● analizuje na podstawie mapy tematycznej zmiany poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata ● analizuje liczbę zgonów w wyniku wypadków drogowych w różnych regionach świata na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej ● przedstawia zagrożenie przestępczością w różnych regionach świata ● opisuje zagrożenia związane ze zmianami klimatycznymi oraz z klęskami żywiołowymi ● opisuje ogólny system edukacji na świecie ● charakteryzuje mierniki uczestnictwa w edukacji formalnej na świecie ● omawia zróżnicowanie zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej	● przedstawia konsekwencje zróżnicowania jakości życia na świecie ● charakteryzuje na przykładach kraje o wysokiej i niskiej jakości życia ● porównuje strukturę spożycia produktów żywnościowych w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego ● omawia problem głodu wśród dzieci ● omawia skutki głodu rzeczywistego i głodu utajonego ● omawia sposoby rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych i pasożytniczych ● przedstawia skutki występowania chorób ● omawia czynniki wpływające na stan zdrowia społeczeństw i jakość usług medycznych na świecie ● proponuje działania na rzecz zapobiegania chorobom i ich zwalczania ● analizuje poczucie bezpieczeństwa i postrzeganie różnych zagrożeń na podstawie wyników badań ankietowych ● analizuje na podstawie wyników badań ankietowych poczucie bezpieczeństwa uczniów w szkole ● określa przyczyny zróżnicowania zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie	● proponuje działania, które mogłyby ograniczyć głód i niedożywienie na świecie ● przedstawia przyczyny zagrożenia życia w wybranych regionach świata, w tym związane z rozprzestrzenianiem się chorób, niskim poziomem ochrony zdrowia i degradacją środowiska ● wykazuje zależność między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a występowaniem poszczególnych rodzajów zagrożeń życia na podstawie danych statystycznych ● dokonuje oceny poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata na podstawie samodzielnie opracowanych kryteriów ● dyskutuje na temat skutków zróżnicowania poziomu zaspokojenia potrzeb edukacyjnych w wybranych regionach świata
VII. Problemy gospodarcze współczesnego Świata				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu *produkt krajowy brutto* • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowa pomoc rozwojowa • wyjaśnia, czym jest oficjalna pomoc rozwojowa • wymienia kraje udzielające pomocy rozwojowej innym państwom	Uczeń: • wymienia czynniki wpływające na poziom rozwoju gospodarczego państw • omawia zróżnicowanie wartości PKB *per capita* na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia rodzaje pomocy rozwojowej udzielanej państwom • wymienia państwa, które otrzymały środki w ramach oficjalnej pomocy rozwojowej na	Uczeń: • omawia na wybranych przykładach państwa o najwyższej i najniższej wartości PKB *per capita* • podaje przyczyny dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • omawia przestrzenne zróżnicowanie zadłużenia państw świata na podstawie mapy tematycznej • omawia działania (inne niż podejmowane w ramach pomocy rozwojowej) mające na celu	Uczeń: • charakteryzuje problemy społeczno-gospodarcze najbiedniejszych i najbogatszych państw świata • przedstawia skutki dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • przedstawia ewolucję pomocy rozwojowej • przedstawia wpływ polityki na rozwój korporacji międzynarodowych	Uczeń: • przedstawia problem zadłużenia krajów i obywateli na przykładach państw wysoko i słabo rozwiniętych • podaje przykłady działań mających na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata oraz dokonuje ich krytycznej oceny

• wymienia przykłady organizacji niosących pomoc rozwojową najbiedniejszym krajom • wyjaśnia, czym są korporacje międzynarodowe • wymienia przykłady korporacji międzynarodowych i podaje nazwy państw, z których się wywodzą	podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • przedstawia rozmieszczenie największych firm świata na podstawie mapy tematycznej • wymienia główne branże, w których działają największe korporacje międzynarodowe	zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw • podaje główne cele rozrastania się korporacji • omawia rozwój korporacji na przykładzie The Walt Disney Company	• omawia pozytywne i negatywne skutki gospodarczej działalności korporacji międzynarodowych	• ocenia wpływ korporacji transnarodowych na społeczeństwo, politykę, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw oraz regionów świata • przedstawia wpływ konsumpcjonizmu, pracoholizmu i presji gospodarczej związanej z maksymalizacją zysku na zdrowie i życie człowieka • omawia wpływ wybranej korporacji międzynarodowej na społeczeństwo, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw

2. Sposoby sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów.

1. Ocenie podlegają zróżnicowane formy pracy ucznia, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki danego przedmiotu. Do podstawowych form sprawdzania osiągnięć edukacyjnych należą:

1) prace klasowe – pisemna forma kontroli osiągnięć edukacyjnych, której zakres lub specyfika wymaga przeznaczenia na jej wykonanie więcej niż jednej godziny lekcyjnej (45 minut); wymaga zapowiedzi oraz wpisania do dziennika elektronicznego z co najmniej 7-dniowym wyprzedzeniem;

2) sprawdziany – pisemna forma kontroli osiągnięć edukacyjnych obejmująca materiał programowy z jednego działu; sprawdzian trwa 45 minut, wymaga zapowiedzi oraz wpisania do dziennika elektronicznego z co najmniej 7-dniowym wyprzedzeniem;

3) kartkówki – pisemna forma kontroli obejmująca materiał bieżący, w szczególności materiał z maksymalnie trzech ostatnich lekcji lub zakres bezpośrednio związany ze zleconą pracą domową; kartkówka trwa do 15 minut i nie wymaga wcześniejszej zapowiedzi;

4) odpowiedzi ustne;

5) samodzielna praca ucznia na lekcji;

6) praca w grupach;

7) praca pisemna w zeszycie przedmiotowym oraz prowadzenie notatek;

8) współudział w prowadzeniu zajęć, w tym przygotowanie i wygłoszenie referatu lub prezentacji;

9) praca domowa;

10) praca metodą projektu oraz prace projektowo-praktyczne;

11) udział w konkursach, olimpiadach

3.Warunki i tryb otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z geografii. .

Uczeń ma możliwość uzyskania wyższej niż przewidywana oceny klasyfikacyjnej z geografii. W tygodniu poprzedzającym konferencję klasyfikacyjną, nauczyciel ustala termin sprawdzianu obejmującego materiał z całego roku. Warunkiem przystąpienia do sprawdzianu z całego roku jest uzyskanie pozytywnych ocen ze wszystkich prac pisemnych w terminie. W przypadku otrzymania przez ucznia oceny wyższej niż proponowana, ocena roczna ulega podwyższeniu.